

Ἱστορικὴ σύγκρισις
μεταξὺ δύο Ἀδριῶν
Α. Μαυραῖτη
καὶ

Ἀγγελ. Λυμιοῦρχου

Ἰαθό
Ἱερωνύμου Οἰμοροῦμου

$$\begin{array}{r} 201 \\ \underline{01} \\ 879 \end{array}$$

Ἐν Πάρισι
1896.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΑΝΔΡΩΝ

Α. Μ Α Κ Ρ Α Κ Η

ΚΑΙ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ

Ἄρχιεπισκόπου Σέρου

ΥΠΟ

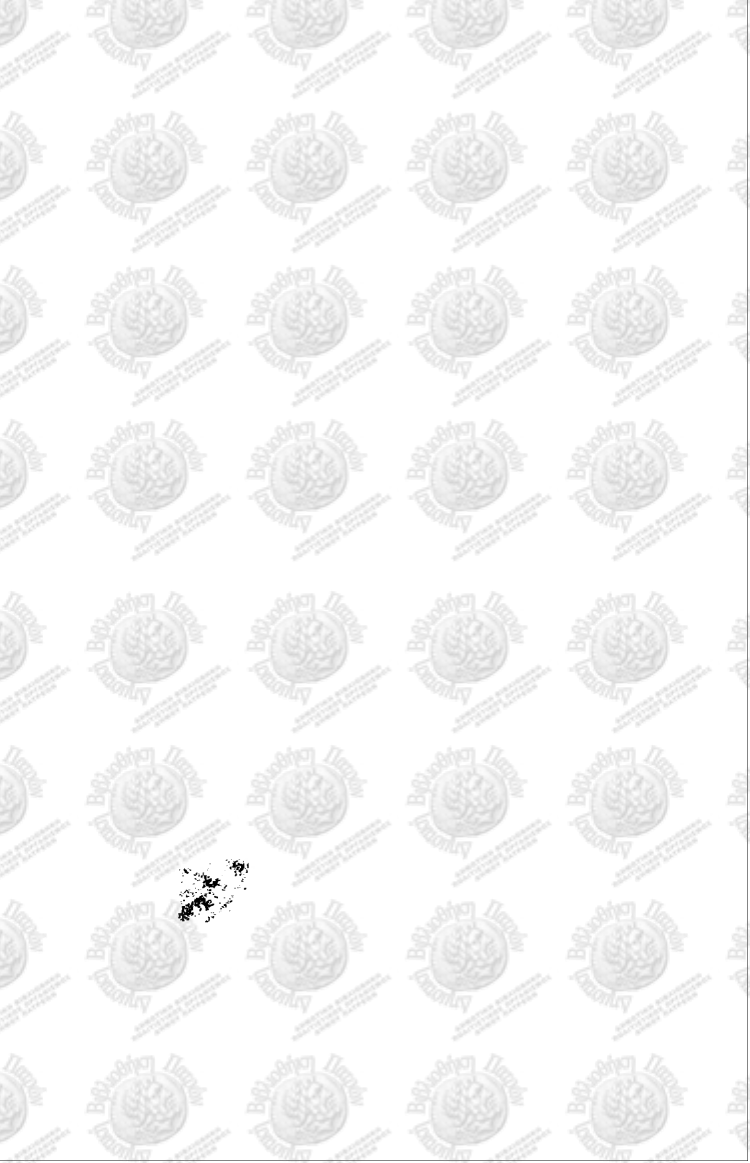
ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ο «ΚΑΔΜΟΣ» Α. Β. ΠΑΣΧΑ

—
1896

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

Σ. Γαλαξιάς
11 Νοεμ 1896

ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΑΝΔΡΩΝ

Α. ΜΑΚΡΑΚΗ

ΚΑΙ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ

Ἄρχιεπισκόπου Σέρου

ΥΠΟ

ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «ΚΕΛΔΜΟΣ» Α. Β. ΠΕ. Χ. 4

1896

π. ρ. 913

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ

Σελις	13	διαβάντος	άντι	καταβάντος
»	25	ἔμαθον	»	ἔμαθεν
»	24	αὐτορθόδοξον	»	ἀντόρθοδοξον
»	31	ὀνομάζον	»	ὀνομάζων
»	33	ἄλλου	»	ἄγγλου
»	35	ἀπελθειαν	»	ἀλήθειαν
»	36	ἐκλείψωσι	»	ἐκλείψουσι
»	39	ἐθνικῶς	»	ἐθνικὸς

Τῷ ἀναγινώσκοντι.

Ἄν καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπομένης διατριβῆς μου φαίνεται τὸ πόθεν ὠρμήθη ἡ νὰ γράψω περὶ δύο ἀνδρῶν, ὅμως εἰδικώτερον βούλομαι καὶ ᾧδε διαλαβεῖν τὴν αἰτίαν. Ἐν τισὶν ἀριθμοῖς τῆς «Πελοποννήσου» καὶ τοῦ «Νεολόγου Πατρῶν» ἐγένετο (καὶ γίνεται) συζήτησις ἐριστικῆ καὶ ἀηδῆς μεταξὺ τοῦ κ. Παπαλήλιου καὶ τοῦ κ. Μ. Σακελλαρίου περὶ πολιτικοῦ τινος φρονήματος. Ὁ δεύτερος, οὐκ οἶδα ὅπως τί παθὼν, ἐξέρχεται τοῦ πεδίου τῆς προκειμένης συζητήσεως, καὶ ἐπέρχεται ῥαγδαίως καὶ ἐμπαθέστατα κατὰ τοῦ οὐδὲν ἀδικήσαντος αὐτὸν κ. Α. Μακράκη, μετὰ πρωτοτύπου σκαιότητος καὶ ἰταμότητος· ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ὁ κ. Σακελλάριος, ὅσον ὑψοῦ καὶ ἐξυμνεῖ τὸν μακαρίτην Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον ἀρχιεπίσκοπον Σύρου, παριστῶν αὐτὸν ὡς μέγαν ἄνδρα, καὶ ὑψίστης καὶ ἀμφιλαφοῦς παιδείας κάτοχον, τόσον καταφρονεῖ καὶ μηδενίζει τὸν Α. Μακράκη ὡς ἄνθρωπον οὐτιδανὸν καὶ ἀμαθῆ.

Τὸ ἀκριτόμυθον τοῦτο καὶ σεσοημένης φρενὸς ἀποκύημα τοῦ ἀνθρώπου τούτου, τοῦ ἀδικούντος τὴν μεγίστην ἀδικίαν τὸν Μακράκη, παρῶξυνε τὸ πνευμά μου, χάριν κοινωφελοῦς δικαίου, παραβαλεῖν τοὺς δύο ἐν λόγῳ ἄνδρας, ὅπως ἴδωμεν καὶ μάθωμεν πεπληροφορημένως, τίς τῶν δύο ὑπάρχει τῷ ὄντι πεπαιδευμένος, καὶ ἄξιός λαβεῖν τὸν ἐρίτιμον τίτλον τοῦ πεπαιδευμένου.

Ἐβλήθη ἐν ἑαυτῷ ὁ κ. Μ. Σακελλαρίου ὅτι ἐξευτελίζων τὸν κ. Α. Μακράκη, παραβλάψει τὴν αὐτοῦ ὑπόληψιν, καθιστῶν αὐτὸν μισητόν, καὶ πάσης πίστεως ἀνάξιον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, φανταζόμενος οὕτω ὅτι διὰ τῆς καταφρονήσεως αὐτοῦ κερδίζει ἀφεύκτως τὴν νίκην κατὰ τοῦ, μεθ' οὗ διαπληκτίζεται, ἀντι-

πάλου. Σόφισμα και τοῦτο τέχνης παλαιᾶς, παλαιὸν και σαθρὸν, και συχνάκις ἐπαναλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν σαθροτέρων συνειδήσεων και διαθέσεων ἐπὶ συστάσει τοῦ ψεύδους και τῆς ἀπάτης. Ἄλλὰ τὰ τοιαῦτα πίπτουσιν αὐτόματα, συνεξελεγχόμενα μετὰ τῶν πραγμάτων οὕτω και καρπῶν τινων και κόκκων, ὅταν ποιηροὶ φανῶσι και σαπροί, συναποβάλλονται, διαρραγέντα και τὰ κελύφη και τὰ ἔλυτρα.

Ἴσως δὲ ἡ θερμουργὸς κεφαλὴ τοῦ κ. Μ. Σακελλαρίου, κινήσει τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν και τὸν ἐπὶ κακολογίᾳ και ἰταμότητι πρυτανεύοντα κάλαμον ἑαυτοῦ, ὡς ξυρὸν ἠκονημένον κατ' ἐμοῦ διὰ τὰ περι Ἀλεξάνδρου Λυκούργου ἐξιστορούμενα δυσάρεστα ἐν τῇ διατριβῇ μου, και μοὶ ψάλλῃ τὰ ἐξ ἀμάξης, ὅτι κέν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶσσαν ἔλθοι. Ἄλλ' οὐδενὸς τούτων ἀλεγίζω, ἔχων συνείδησιν ὅτι ἐξιστορῶ τὰ περι τῶν ἐν λόγῳ δύο ἀνδρῶν, ὅπως συνέδησαν ἀμφοτέροις, και ἔλαβον ἀληθῶς χῶραν. Ἐξ αὐστηρᾶς συνειδήσεως οὐδενὶ τούτων χαρίζομαι. Κατὰ τοῦ κ. Α. Μακράκη ἔγραψα μάλιστα ἄλλοτε, και ἀπαξ και δις και τρίς ἐκτεταμένας διατριβάς, ἐπικρίνων τὰ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα φρονήματα αὐτοῦ, ὡς ἐγὼ ἐστοχάζομην, και ἀπερ ὁ κ. Μακράκης παρὰ πόδας ἀνήρει κατὰ τὰς ἰδίας σκέψεις και φρονήματα. Ὅθεν εἰς ὅσα ἐκτοξεύσῃ κατ' ἐμοῦ και συσσωρεύσῃ εἰς ὕψος ὁ κ. Σακελλαρίου, σιωπήσω, οὐδὲ φιλονεικήσω πρὸς ματαίας ἐριθείας, και δυσστήνους ἐρεσχειίας, ἀλλὰ καταλείψω, μακρόθεν ἀποσκοπῶν τὴν γλωσσαλγίαν ἀπὸ ψεύδους ἐξαπτομένην, και μετ' αὐτοῦ ἀποσθεννομένην, καθὼς και φλόξ ἀχύρων ἀφαντοῦ ἀπέρχεται συνδαπανωμένη μετὰ τῆς ὕλης.

Ἐπισημειῶ δὲ ἐν τέλει ᾧδε ὅτι μετὰ τῆς διατριβῆς παρεντίθενται και ὑποσημειώσεις τινὲς πρὸς γινῶσιν τῶν ἀδαστέρων.

Ἐγγραφον ἐν Αἰγίῳ τῇ 15 Αὐγούστου 1896.

ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

ΜΕΤΑΞΕΙ ΔΥΟ ΑΝΔΡΩΝ

Α. ΜΑΚΡΑΚΗ

ΚΑΙ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Σύρου.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 707 τοῦ «Νεολόγου» Πατρῶν ἀνέγνων διατριβὴν τοῦ κ. Μ. Σακελλαρίου κατὰ τοῦ κ. Παπαλήλιου. Ἐν ταύτῃ ὁ κ. Σακελλαρίου ὅσον ἐξυμνεῖ καὶ δοξολογεῖ τὸν ἐν νεκροῖς ἤδη Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον, Ἀρχιεπίσκοπον Σύρου, τόσον καταφρονεῖ τὸν κ. Α. Μακράκην. Ἀκριτολογῶν νεανικῶς ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ του, φαίνεται μοι ὅτι ἁμοιάζει κάπως τὸν μαστιγοφόρον Αἴαντα, κινῶν ἐκδικητικῶς τὸν κάλαμόν του κατὰ τοῦ κ. Α. Μακράκη, ὡς ὁ Αἴας τὸ ξίφος του κατὰ τῶν προκρίτων Ἑλλήνων καὶ τοῦ Ὀδυσσεύς. Καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνος ἔξω τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ σκοποῦμένου ποιῶντες μετὰ φρενὸς σεσοβημένης, ὁ μὲν κτυπῶν κτήνη ἀντὶ ἀνδρῶν, ὁ δὲ δέρων ἀέρα ψευδολογῶν, οἰόμενος ὅτι ἀναιρεῖ τὸν Α. Μακράκην. Τολμᾷ μετὰ πρωτοτύπου ἀσυνεσίας νὰ παραβάλλῃ τὸν ἐπιτόλαιον Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον πρὸς τὸν δξυνούστατον καὶ βαθυνούστατον λάτρην τῆς ἀληθοῦς καὶ φωτοφόρου φιλοσοφίας καὶ θεόφρονος καὶ ὀρθοδόξου θεολογίας Α. Μακράκην.

Ὁ κ. Α. Μακράκης νεόθεν μετὰ πάσης αὐταπαρνήσεως καὶ λογικῆς δυνάμεως ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἐπικρατή-

σεως τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις κοινωνίαις, δεξιώτατα κινῶν τὸν ρωμαλέον καὶ ἀδάμαστον κάλαμόν του κατὰ πάσης πλάνης παπικῆς, προτεσταντικῆς, μασονικῆς, καὶ ἀντιθέου καὶ σατανικῆς ψευδοφιλοσοφίας. Οἱ ἀγῶνες, τὰ πολυειδῆ καὶ σπουδαιότατα συγγράμματα του πρόκεινται μάρτυρες ἀληθέστατοι, καὶ συνήγοροι εὐγλωττότατοι, συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἀξίας αὐτοῦ. Ὁ Α. Μακράκης ἀνευ ἀντιλογίας τῶν ὀρθῶς σκεπτομένων, καὶ ἀπαθῶς κρινόντων, ὑπάρχει εἰς ἐξ ἐκείνων, οὓς ἕκαστος αἰὼν ἀνὰ ἓνα παρρησιάζει εἰς τὰς κοινωνίας πρὸς ποδηγήτησιν καὶ φωτισμὸν αὐτῶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκ διαφόρων ἐλατηρίων ἐγθρικῶς διακείμενοι πρὸς αὐτόν, καὶ οἱ μὴ ἀπολέσαντες ἐντελῶς τὴν λογικὴν καὶ τὴν συνείδησιν ἀδυνατοῦσιν ἀρνηθῶσι τὴν ἔκτακτον ἀξίαν καὶ τὰ σπάνια προτερήματα τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

Ἀνέγων ποτὲ ἀνταπόκρισιν ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὴν «Κλειῶ» λέγουσαν πανθομολογουμένην ἀλήθειαν, καὶ παριστῶσαν τὴν γενικὴν πεποίθησιν τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Εἶχε δὲ ἡ ἀνταπόκρισις οὕτω: « Ἐνταῦθα ἑναγχος παρρησιάσθη ἀνὴρ τριακοντούτης σχεδὸν τὴν ἡλικίαν, ἀνὴρ εὐγλωττος, δυνατὸς εἰς τὸν λόγον, ἰσχυρὸς εἰς τὰς ἀποδείξεις, ὁμιλεῖ ἐν τῇ πλατείᾳ ἐν ὑπαίθρῳ ἐνώπιον πλήθους συναθροισμένου προθύμως εἰς τὴν ὀρισμένην ὥραν μ. μ. καὶ ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ εἴκοσι ἓνα, ἀποδεικνύει μετὰ θάρρους καὶ πεποιθήσεως, ὅτι ἂν ὀρθοθῶμεν θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ μετὰ πολιτικῆς συνέσεως θὰ φέρωμεν εἰς αἴσιον τέλος τὸν ἀγῶνα τοῦ εἴκοσι ἓνα, ἀφιερούμενοι εἰς τὸν Θεὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ταπεινοὶ καὶ ἀνυψοῖ, καὶ διασκεδάζει βουλάς ἐθνῶν καὶ βασιλείων, καθότι τὰ πάντα ὑπέικουσι τῷ θεῷ αὐτοῦ νεύματι.» Ταῦτα περίπου ἔγραφεν ὁ ἐν Ἀθήναις ἀνταποκριτὴς τῆς «Κλειῶς», ὅστις ἦν ὁ Βυζάντιος, ὡς ἔμαθον κατόπιν, ἀνὴρ ἐκ τῶν ἐγκρίτων λογίων ἐν Ἀθήναις.

Ἄλλ' ὁ Α. Μακράκης καὶ πρὶν ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας ἦν γνωστός ἐν Παρισίοις ὅπου εἶχε στείλει αὐτὸν ἀνὴρ πλούσιος

Κωνσταντινουπολίτης μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ ὡς παιδαγωγόν. Ἐκεῖ εὕρισκόμενος ἐσχετίσθη μετὰ λογίως τινὸς κυρίας, καὶ ἐβοηθοῦντο ἀμοιβαίως ἢ μὲν διδάσκουσα καὶ γυμνάζουσα αὐτὸν εἰς τὰ γαλλικὰ, ὁ δὲ αὐτὴν εἰς τὰ ἑλληνικὰ. Ἡρμηνευε δὲ εἰς αὐτὴν τὸ Εὐαγγέλιον Ἐκ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ἐρμηνείας ἐπῆλθε πόθος εἰς αὐτὴν νὰ γείνη ὀρθόδοξος, ἦν γὰρ παπικοῦ δόγματος. Τοῦτο μαθόντες οἱ ἐν Παρισίοις δυτικοὶ ἱερεῖς, δεινὸν ἤγοοντο νὰ γείνη ὀρθόδοξος τόσον λογία γυνή. Ἡ κυρία αὕτη συγκατετέθη νὰ γείνη συνδιάλεξις μετὰ τοῦ Α. Μακράκη, καὶ μετὰ ἐγκρίτου δυτικοῦ ἱερωμένου, καὶ ἐξόχου εἰς τὴν παιδείαν καὶ γεγυμνασμένου εἰς τὴν διαλεκτικὴν, καὶ ὅστις νικήσῃ ἐν τῇ διαλεκτικῇ ταύτῃ πάλῃ, μετ' αὐτοῦ καὶ θὰ συνταχθῇ θρησκευτικῶς. Καὶ οἱ μὲν δυτικοὶ ἐξέλεξαν ἓνα ἐπίσκοπον τὸν ἐν αὐτοῖς ἰκανότατον. Ἡρῃσιεν ἢ διαλεκτικὴ μονομαχία. Ὁ Μακράκης ἀπεστόμωσε τὸν δυτικὸν ἐπίσκοπον, τὸν ἔφερεν εἰς τόσας ἀντιφάσεις καὶ τὸν συνέσφιγξεν καὶ ἤγγεν μετ' αὐτοῦ τόσα διλήμματα ὥστε ὁ δυτικὸς κατὰ πάντα τὰ ζητήματα ἐνίκηθη κατὰ κράτος. Ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ ἡ κυρία ἐκείνη, βλέπουσα τὸν θρίαμβον τοῦ Μακράκη ἀνέκραξε πλήρης χαρᾶς ἐν μέσῳ τοῦ ἀκροατηρίου: Εἴμαι ὀρθόδοξος, εἴμαι ὀρθόδοξος, καὶ ἐμέσῳ ἐβαπτίσθη ὀρθόδοξως.

Τὴν ἱστορίαν ταύτην γινώσκουσι πολλοὶ Ἕλληνες ἐν Παρισίοις ἐνδημοῦντες τότε, ἐγὼ δὲ ἤκουσα αὐτὴν κατὰ πρῶτον παρὰ τοῦ κ. Ἀβερκίου πρώην Πατρῶν, ὅπως τὴν ἐδιηγῆθησαν αὐτῷ οἱ ὄντες τότε ἐν Παρισίοις. Ἐντεῦθεν λαβὼν ἀφορμὴν ἠρώτησα τὸν κ. Μακράκην, καὶ μοι τὴν διηγήθη ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ ὁ κ. Ἀβέρκιος.

Ἐν Παρισίοις διατελῶν ὁ κ. Α. Μακράκης πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης μετὰ τῶν δύο τέκνων τοῦ Ἀδαμίδου, συνδιηλέχθη μετὰ τινος φιλοσόφου μασσόνου, ὅστις καὶ τελευταῖον ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι καὶ ὁ μασσωνισμὸς ὑπάρχει μία πλάνη, ἣτις θὰ παρέλθῃ ὅπως καὶ τότε αἱ ἄλλαι πλάναι ἀντιχριστιανικαί.

Τούτο ἤκουσα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Μακράκη ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὀμονοίας, ὁμιλοῦντος κατὰ μασσονισμοῦ ἐνώπιον πολλοῦ πλήθους, ὅτε αἱ ἐν Ἀθήναις μασσόνοι ἐφοβήσαν αὐτὸν δι' ἰδιοτρόπου ἀνωνύμου ἐπιστολῆς ὅτι θὰ τὸν φονεύσωσιν, ἐὰν ἐξακολουθῇ νὰ ὁμιλῇ κατὰ μασσόνων.

Ἐν Παρισίοις ὁ Μακράκης ἐξέδωκε καὶ γαλλιστὶ φιλοσοφικὰ πονήματα κατὰ τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἐπικρατούσης ψευδοφιλοσοφίας, ἀναιρῶν αὐτὴν κατὰ κράτος μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτῆς καὶ ἀθέων ἐρεσχηλιῶν. Γαῦτα μετεφράσθησαν καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ Ἀντωνίου Λεκατζᾶ. καὶ ὅστις βούλεται ἄς ἀναγνώσῃ αὐτὰ, ἵνα πληροφορηθῇ τὴν δεινότητα τοῦ Μακράκη εἰς τὸ ἀναιρεῖν τὸν ἐναντίον, καὶ ἐξελέγγχειν τὰ τῆς ἀπιστίας σοφίσματα. Ἐν Παρισίοις εὕρισκόμενος ἀνέτρεψε γαλλιστὶ ριζήδον καὶ τὰ φληναφήματα καὶ ἐρεσχηλίαις τοῦ Ρενὰν κατὰ τοῦ θείου προσώπου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης ἐπαρρησιάσθη ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ δημοσίως, ἀλλὰ τὸ τότε κεχαυνωμένον πνεῦμα τῶν ἐν Ἀθήναις, μὴ εἰδὸς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἐστοχάσθη αὐτὸν τερατολόγον τινά, καὶ σχεδὸν περιεφρόνησε, καὶ οὕτω ἀνεχώρησεν.

Ἀκολούθως ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐδημοσίευσεν ὅτι τὴν δεῖνα ὥραν θὰ ὁμιλήσῃ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Πανεπιστημίου περὶ Πλάτωνος. Ἐλθούσης τῆς ὠρισμένης ὥρας, μαθηταί, καθηγηταί καὶ λαὸς συμπυκνοῦνται νὰ τὸν ἀκούσωσιν ἐκ περιεργείας. Ἦρξατο ὁμιλῶν, ἐθαύμαζον πάντες τὴν ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν του, ἐνεοὶ ἀτενίζοντες αὐτῷ. Ἐνόμιζες ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος Πλάτων ἐλθὼν ἐκ νεκρῶν ὁμίλει ἐνταῦθα. Αἱ ἰδέαι ἐπήρχοντο αὐτῷ ὡς νιφάδες χιόνος, καὶ ἐξεφράζοντο μετὰ ἐναργείας φιλοσοφικῆς, καὶ μετὰ καλλονῆς φράσεως μαγευτικῆς, ἔρρεεν ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ φυσικώτατα, ὡς τὸ ὕδωρ ἀπὸ πολυγεύμονος κρουνοῦ, προξενῶν πολλὴν ἡδύτητα τοῖς ἀκροαταῖς καὶ πλουτίζων φιλοσοφικαῖς θεωρίαις τὴν διάνοιαν αὐτῶν. Ὁ γέρον μακαρίτης Ἀσώπιος ἦν ἀκουμβισμένος εἰς τὴν μαρμάρινον στήλην τοῦ Πανεπι-

στημίου, ἔχων μὲ τὸν ἐπενδύτην του κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον μέχρι ρινός, καὶ ἤκροᾶτο προσεκτικώτατα, ἀπενίζων ἐννεὸς εἰς τὸν δημηγοροῦντα. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ λόγου ἀναχωρῶν ὁ γέρον. ἔλεγεν ὑποτονθορίζων « αὐτὸς εἰξεύρει γράμματα, αὐτὸς εἰξεύρει γράμματα, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μικροὶ ἀπέναντί του ». Ὁ δὲ μακαρίτης Φίλιππος Ἰωάννου συνήθως ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ ἑαυτὸν συχνάζοντας, καὶ θέλοντας νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὸν Μακράκην, « μὴ πιάνεσθε μὲ τὸν Μακράκην, διότι εἶνε δεινὸς διαλεκτικὸς ».

Μετὰ ταῦτα ὁ Α. Μακράκης ἐδημηγόρει ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὀμοιοίας, ἀναπτύσσων πειστικώτατα τὰ θέματα αὐτοῦ, ἔνθα πλῆθος λαοῦ μιγάδος ἤκουεν αὐτὸν μετὰ προσοχῆς καὶ εὐφροσύνης μ. μ.

Ἡρμῆνευε κατόπιν (ἢ καὶ συγχρόνως) τὴν ἐξαήμερον καὶ ἐδημοσίευε διὰ τῆς ἐφημερίδος του ὁ «Λόγος». Καὶ καθὼς μὲ ἐβεβαίωεν ὁ ἱεροκῆρυξ τῆς πρωτευούσης Ἀγαθάγγελος Λεκόπουλος μεγασπηλαιώτης, οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου περιέμενον (ὡς ἔλεγεν αὐτῷ ὁ μακαρίτης Εὐθύμιος Καστόρχης) πότε νὰ ἔλθῃ ὁ «Λόγος» νὰ ἀναγνώσῃσι τὸ περιεχόμενον. Ἐθαύμαζον πάντες ἀνεξαιρέτως τὴν ἀφθονίαν τῶν ἰδεῶν, τὴν λογικὴν πειστικότητα, τὴν καλλονὴν τῆς φράσεως, τὸ βᾶθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ἐννοιῶν. Ἄλλ' ἔπειτα τὸν ἐμίσησαν πάντες οἱ καθηγηταὶ καὶ ἀπεστράφησαν, ἐπειδὴ ἐξεφράζετο ἐν ἄρθροισι διαφόροις κατὰ τοῦ Πανεπιστημίου, καλῶν αὐτὸ πανσκοτιστήριον. Ὁ μακαρίτης Δαμαλάς, ὁ Διομήδης Κυριακοῦ, ἡ ἐφημερὶς ὁ «Αἰὼν» θελήσαντες νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ ἐν ἐφημερίσιν, ἔπαθον τῶν παθῶν τῶν τὸν τάραχον ὑπὸ τοῦ βωμαλέου καὶ ἀκαταβλήτου καλάμου αὐτοῦ.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος κατ' ἀρχὰς ἠνόνησεν αὐτόν, καὶ ἔλαβεν εἰς τὰ δεξιὰ τῆς, καὶ συνέστησε τὸ φύλλον του εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀκολούθως τὸν ἀπεστράφη, ἔνεκα τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ: Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας Θεόκλητος, ἐξεφράσθη ἀσυστόλως καὶ ἀσχήμως ἐν τινι Μονῇ,

οί μοναχοί, οὐκ οἶδα ὅπως, ἀνέφερον εἰς τὸν Μακράκην τὴν κισχρότητα τῆς φράσεως. Ἐντεῦθεν κινηθεὶς ἐξελέγχει διὰ τῆς ἡμεριδὸς τοῦ δεινῶς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεόκλητον. Ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Συνόδου, ὁσυνήθως ἀστειευόμενος τοῖς προσπιλάζουσιν αὐτῷ μεθ' ἀπλότητος μὲν, ἀλλ' ὡς οὐκ ἔδει, διότι ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ εὐσχήμονος λόγου, ἐφοδῆθη μὴ πάθη καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια, αἶρει τὴν σύστασιν τοῦ «Λόγου» συνόδικῶς. Ὡστε καὶ καθηγηταὶ καὶ ἀρχιερεῖς μισοῦσι πλέον τὸν Μακράκην καταφερόμενοι κατ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Μακράκης μένει ἀπτόητος, καὶ διαχειριζόμενος δεξιῶς καὶ ἐρρωμένως τὸν ἑαυτοῦ κάλαμον κατετρόπου πάντας τοὺς κατ' αὐτοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἐπιτιθεμένους.

Ἐρμηνεύων δὲ τὰς θείας Γραφὰς ῥίπτει εἰς τὸ μέσον τὰ τρία αὐτοῦ γνωστὰ φρονήματα, τὸ περὶ Τρισυνθέτου, τὸ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ περὶ τελειώσεως τῆς ἐν Χριστῷ ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ Ἰορδάνῃ· σὺν τούτοις δὲ καὶ τὰ περὶ χιλιασμοῦ.

Τὰ φρονήματα ταῦτα βεβαίως δὲν ἀποτελοῦσιν αἵρεσιν, διότι οὐδὲν τούτων προσβάλλει κεκυρωμένον ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας δόγμα. Γνώμαι εἰσὶν ἀτομικαὶ καὶ ἀδιάφοροι, καὶ ὡς τοιαῦται ἀναντιρρήτως δὲν ἔχουσι δύναμιν ὑποχρεωτικὴν εἰς τοὺς Χριστιανούς. «Ἐπάρχουσι γνώμαι ἀτομικαὶ καὶ ἀδιάφοροι, ὅσον τὸ ὅτι ἐκ τριῶν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄλλαι τινές» λέγει ἐν ὑποσημειώσει τῆς Θεολογίας του ὁ Ρῶσος θεολόγος καὶ καθηγητῆς τῆς ἐν Κιέβῳ ἀκαδημίας Ἀντωνίνος. Ἐπομένως μόνον πᾶν τὸ φέρον τὴν σφραγίδα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ὑποχρεωτικόν. Τὸν ὅρον «ὁμοούσιος» καίτοι ἐξαγόμενον ἐκ τῆς θείας Γραφῆς δὲν ἐδέχοντο καὶ τινες τῶν Ὀρθοδόξων ποιμένων, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν περιέχεται αὐτολεξεὶ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς. Ἀφοῦ δὲ ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία μετὰ πολλὴν συζήτησιν καθιέρωσεν αὐτὸν διὰ τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐγένετο ὑποχρεωτικὸς εἰς πάντας τοὺς χριστιανούς, τοὺς θέλοντας νὰ πιστεύωσιν ὀρθῶς εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν· καθιέρωσε δὲ τὸν

δρον τοστων ἡ ἐκκλησία, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ περιεχομένην πλήρη ἀλήθειαν, καὶ ὡς ἀποκλείοντα πανταχόθεν τὰς εισόδους τῆς ἀρειανικῆς κακοφροσύνης. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἔκτοτε ἠγωνίζετο μέχρις αἵματος ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, οὐχὶ τόσον ὡς ἐξαγόμενον ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ἄς δύναται ἡ μοχθηρὰ σοφία νὰ διαστρέφῃ καὶ παραρμηνεύῃ, ἀλλ' ὡς ὅρον τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἥτις παρὰ θεοῦ πλουτεῖ τὸ ἀλάνθαστον, καθὼς τελουσα ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ διαδεχθέντος τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας.

Ὅθεν ὁ κ. Α. Μακράκης ὅ,τι νέον ἀγώγιμον φέρει, ἐρμηνεύων τὰς θείας Γραφὰς, καὶ φιλοσοφῶν ἐπ' αὐταῖς, ὠφείλειν ὑποχρεωτικῶς ὡς γνήσιον καὶ εὐπειθὲς τέκνον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν ἔγκρισιν Αὐτῆς τῆς ζώσης καὶ ἀδιαλείπτου, καθότι αὕτη ἔστι τὸ νόμιμον καὶ ἀλάνθαστον κριτήριον εἰς τοιαῦτα ζητήματα, ἀφορῶντα τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν. Αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ αἱ Συνοδικαὶ ἀποφάνσεις εἰσὶ τὰ κείμενα τοῦ νόμου, καθ' ἃ δέον νὰ διεξάγωνται τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἀλλὰ τὰ κείμενα τῶν νόμων ἀπαιτοῦσι καὶ ζῶν δικαστήριον, δι' οὗ νὰ ἐφαρμόζωνται τὰ κείμενα τοῦ νόμου. Τὴν ἀγκυραν τῆς πίστεως εἰς οὐδεμίαν ἀτομικότητα, ἔστω καὶ σοφωτάτην καὶ ἀγιωτάτην, ρίπτομεν, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν ζῶσαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ θὰ ὑπάρχῃ ζῶσα, καὶ ἀποφαινομένη ἀλάνθαστως «πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (1) Ἀλλ' ὁ κ. Μακράκης, κατ' ἐμὲ κριτὴν, δὲν ἔπραξε φρονίμως καὶ συνετῶς ὡς πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἤθε-

(1) Ὅστις δὲ παρρησιάζεται ἐνώπιον λαοῦ καὶ λέγει οτι αὐτός, ὁμιλεῖ ἐξ ἐμπνεύσεως θείας, ὡς ὁ ἐν Πάτραις ἀρτίως ἀναφανείς Χριστογιαννόπουλος, τοῦτό ἐστι ἀλάνθαστον σημεῖον καὶ τεκμήριον βεβαιότατον ὅτι εἶναι αὐτόχροημα πλάνος, ὁπαδὸς τῶν γνωστικῶν, ἰδίως τοῦ Μάνητος. Αἱ ἀλήθειαι ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐμπεριέχονται ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, ὁ δὲ ἐπίσημος ἐρμηνευτὴς τῶν θείων Γραφῶν εἶνε καὶ θὰ ἴηται ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ δὲ Καθολικὴ Ἐκκλησία διαίρεται θεῶθεν εἰς ποιμαίνουσαν καὶ ποιμαινομένην, γνήσιον δὲ καὶ

λησε μετ' ἐπιμονῆς ἀδικαιολογήτου νὰ ἐπιβάλλῃ τὰ ἑαυτοῦ ἀτομικὰ φρονήματα εἰς τὸ χριστιανικὸν ὀρθόδοξον πλήρωμα ἀυθαϊρέτως καὶ οὕτως εἶπεν παπικῶς, ὡς ἐξαγόμενα ἐκ τῶν θείων γραφῶν. Ἐντεῦθεν οἱ καθηγηταὶ Δαμαλᾶς καὶ Διομήδης καὶ Ζῆκος, σύμμαχον ἔχοντες καὶ τὸν μητροπολίτην Προκόπιον, ὑπέβαλον εἰς τὴν τότε Σύνοδον νὰ τὸν κηρύξῃ αἰρετικόν, οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως, ὡς ἐγὼ στοχάζομαι, ἀλλ' ἐκ μίσους καὶ φθόνου πρὸς αὐτὸν, διότι ἤλεγχεν αὐτοὺς ὡς ἀστόχους περὶ πολλὰ καὶ ἀνεπιστήμονας. Εὐτυχῶς τότε μεταξὺ τῶν συνοδικῶν ἦν καὶ ὁ συνετὸς ἐκεῖνος καὶ λόγιος ἐπίσκοπος Φωκίδος Δαβίδ, ὅστις εἶπε πρὸς τοὺς καθηγητὰς ὅτι πρέπει πρῶτον νὰ τὸν ἀποδείξωσιν αἰρετικόν, καὶ ἔπειτα ἡ Σύνοδος νὰ κηρύξῃ αὐτὸν ὡς τοιοῦτον. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν, ἐπειδὴ τὸ τρισύνθητον ὁ Μακράκης παραδέχεται ὅπως ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, ὁ διαιρῶν τοὺς ἀνθρώπους εἰς σαρκικούς, εἰς ψυχικούς, καὶ εἰς πνευματικούς, καὶ μόνον τὸν πνευματικὸν κχλεῖ τέλειον ἄνθρωπον. Τὸ τρισύνθητον παραδέχεται ὁμοίως καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου θεῖος Γρηγόριος, ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ Ἀπολλιναρίου, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι δὲν πρέπει νὰ τεθῆ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀναγκαίων δογμάτων, διότι ἐνδεχόμενον νὰ δώσῃ ἀφορμὰς παρερμηνεύσεων τῶν θείων Γραφῶν εἰς τοὺς αἰρετικούς· τὸ τρισύνθητον ὁμολογεῖ τὸ ὑπὸ ἐπισκόπου συγγραφέν ταμειον τῆς ὀρθοδοξίας, τὸ ὁμολογεῖ τὸ τρόπαιον τῆς Ὀρθοδοξίας μετὰ πολλῶν γραφικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀποδείξεων. Τὸ ὁμολογεῖ τελευταῖον ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰνθιμος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ψαλμῶν, ἣν ἐξέδωκεν ὁ μακαρίτης Κλεώπας καθηγητῆς τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ, ἐντριβέστατος περὶ τὰ θεολογικὰ θεωρήματα καὶ ζητήματα

ἀληθὲς μέλος τυγχάνει τῆς ποιμενούσης ἐκκλησίας καὶ ὁ κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν ποιμενάρχης Πατρῶν καὶ Ἡλείας κ. Ἱερόθεος, ὅστις εἶπερ τις ἄλλος φλέγεται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου, ὅθεν προσέχετε χριστιανοὶ εἰς τὰς φιλοστόργους καὶ πατρικὰς αὐτοῦ παραίνεσεις.

καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν, ὡς δεικνύουσι τὰ αὐτοῦ προλεγόμενα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐρμηνείας τῶν ψαλμῶν ὑπὸ Ἀνθίμου πατριάρχου. (ιδὲ ψαλ. ρβ.)

Τὸ δὲ περὶ ψυχῆς φρόνημα τοῦ κ. Μακράκη δὲν προσβάλλει τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς δόγμα, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἐξηγεῖ ἐπιτυχέστερον τὸ περὶ μεταδόσεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, περὶ οὗ οἱ πατέρες φρονοῦσι διαφόρως καὶ οὐδεὶς ἀπεφάνθη θετικῶς καὶ μετ' ἀποδείξεως ἀναντιλέκτου· ὁ ἱερός Ἀύγουστινός διατάζει νὰ ἀποφανθῇ ὀριστικῶς τίς τῶν γνωμῶν εἶνε ὀρθότερα περὶ τοῦ πόθεν ἡ ψυχὴ. Οὕτε τὸ περὶ τελειώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἰορδάνῃ προσβάλλει τὸ περὶ τοῦ θεοανθρώπου δόγμα, ἀφοῦ ἡμολογεῖ αὐτὸν τέλειον θεόν, καὶ τέλειον ἄνθρωπον. Ἡ θεία φύσις προσλαβοῦσα ἀνερμηνεύτως τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὑπερύψωσεν αὐτὴν καὶ προήγαγεν εἰς τὸ πληρὲς σὺν τῇ προόδῳ καὶ αὐξήσει τῆς ἡλικίας. Ἰσως ὁ κ. Μακράκης δύναται τις εἶπειν ὅτι σφάλλει κάπως ἐποουσιῶδῶς ὀρίζων τὸν χρόνον τοῦ πληρώματος ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐν ᾧ τότε ὁ πατήρ ἔδειξεν διὰ τοῦ ἐν εἶδει περιστερᾶς ἢ διαβάντος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς διὰ δακτύλου ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Αὐτοῦ ὃν προεῖπον οἱ προφῆται καὶ ἐκήρυξεν ὁ πρόδρομος, ἀλλ' οὕτως ἢ ἄλλως τὸ δόγμα δὲν προσβάλλεται εἰς τὸ οὐσιῶδες αὐτοῦ. Τὸν χιλιασμόν ὁ Μακράκης παραδέχεται ὅπως ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος καὶ ἄλλοι πολλοί, οὐχὶ ὅπως ὁ μισρὸς αἰρετικὸς Ἐβίων ὅστις ἐφρόνει τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς Ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς μετὰ σαρκικῶν καὶ βδελυρῶν ἀπολαύσεων, ἀλλὰ τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ μετὰ πνευματικῶν καὶ θείων ἀπολαύσεων. (Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐξηγηθῆναι σαφέστερον καὶ πλατύτερον ἐν τῷ πονηματίῳ μου, ἐπιγραφομένῳ «ἡ πάλη μετὰ τῶν θρησκευτικῶν ἐφημερίδων»). Ἄλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐκήρυξεν αἰρετικὸν τὸν ἅγιον Εἰρηναῖον διὰ τὰ ἀνωτέρω φρονήματα αὐτοῦ, μόνον ὁ ἱερός Διονύσιος Ἀλεξανδρείας κατέκρινεν ὡς πρὸς τὸν χι-

λιασμόν, τὸ ἄστοχον τοῦ ἁγίου Βίρηναιου. Διὰ ταῦτα ἡ Σύνοδος ἀπεποιήθη νὰ κηρύξῃ αἰρετικὸν τὸν Μακράκην, ὡς ἤξιουν οἱ καθηγηταὶ Δαμαλαῶς, Διομήδης καὶ Ζήκος. Οἱ δὲ καθηγηταὶ ἐσιώπησαν, βυσσοδομοῦντες ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ Μακράκη, καὶ ἀρμόδιον καιρὸν ἐπιζητοῦντες.

Διαλύεται ἡ Σύνοδος ἐκεῖνη, καὶ ἔρχεται ὡς μέλος συνοδικὸν εἰς τὴν ἐπομένην συγκρότησιν τῆς Συνόδου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας Θεόκλητος, μεθ' οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχε συγκρουσθῆ διὰ τοῦ τύπου ὁ Μακράκης προηγουμένως διὰ τινας καινοφανεῖς φράσεις του, ἀμοιβαίως ὑβρίζομενοι ἀσχημότατα. Μένει δὲ καὶ δεύτερον ἔτος ὁ Καλαβρύτων ὡς μέλος συνοδικόν, ὅστις καὶ μοι ἐδιηγήθη τὰ ἐξῆς προφορικῶς.

« Ἐν τῇ νέᾳ Συνόδῳ, τῇ ἐπιμόνῳ ἐνεργείᾳ τῶν ἀνωτέρω καθηγητῶν, καὶ τῇ συνδουλίᾳ τοῦ γραμματεῦς Δαμασκηνοῦ προϋτάνθη, καὶ συνεζητήθη ἂν ὁ Μακράκης διὰ τὰ ἑαυτοῦ φρονήματα, καὶ ἰδίως διὰ τὸ τρισύνθετον πρεπεὶ νὰ κηρυχθῆ συνοδικῶς αἰρετικὸς· ὁ μητροπολίτης Προκόπιος καὶ ὁ Μαντινείας Θεόκλητος ἤθελον καὶ ἐπεθύμουν τοῦτο, ἐγὼ δὲ ἀντέστην, καὶ ἐπέμενα εἰς τὰ ἀποφασισθέντα ἐν τῇ προτέρᾳ Συνόδῳ καὶ τὸ ζήτημα ἔμενεν ἀναποφάσιστον. Αἰφνης τὸ ἑσπέρας μὲ ἐπισκέπτεται εἷς τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ βασιλέως καὶ μοι λέγει: ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπορεῖ πῶς ὑπερμαχεῖτε ὑπὲρ τοῦ Μακράκη, ὅστις ἐνεργεῖ νὰ καταβιβάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Θρόνου, καὶ ἀναβῆ αὐτός. Ἐταράχθην εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο, μὴ εἰδὼς τί συμβαίνει. Ἄλλὰ μὴ θελήσας νὰ δυσαρστήσω τὸν βασιλέα, ἐνέδωκα εἰς τὴν ἀποκηρύξιν τοῦ Μακράκη ὡς αἰρετικοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν ἀπεκηρύχθη παμφηφει συνοδικῶς δι' ἐγκυκλίου». Ὡς δὲ μοι εἶπεν ὁ μακαρίτης Δαμασκηνός, ἐν τῇ συντάξει τῆς συνοδικῆς ἐγκυκλίου ἐργάσθησαν ὁ γραμματεὺς καὶ οἱ τρεῖς καθηγηταὶ Δαμαλαῶς, Διομήδης, Ζήκος, καὶ ὁ Μαντινείας Θεόκλητος. Ἐν τῷ σχεδίῳ ἀντικαθίστατο ἡ γνώμη πότε τούτου πότε ἐκεῖνου, καὶ ἐπανηλλάσσοντο αἱ ἰδέαι καὶ αἱ φράσεις,

φιλοτιμουμένου ἐκάστου τίς νὰ ἐπιβαρύνῃ πλέον τοῦ ἄλλου τὸν Μακράκη. Τέλος πάντων καταρτισθεῖσα ἐδόθη εἰς τύπωσιν. Τὸ πρῶτον φύλλον ἔσπευσε νὰ ἀναγνώσῃ ὁ Δαμαλᾶς μετὰ τοῦ γραμματέως Δαμασκηνοῦ. Ἀναγνώσας δὲ αὐτὸ ἐπανειλημμένως εἶπεν ὅτι ἡ ἐγκύκλιος εἶνε τοιαύτη ὥστε ὁ Μακράκης θὰ τὴν κάμῃ ἐνὸς ἀσπροῦ προχείρως. Ἐν τούτοις ἐστάλη πανταχοῦ νὰ ἀνγνωσθῇ ἐπ' ἐκκλησίας. Βεβαίως οἱ συνετώτεροι λόγιοι ὀλίγον τὴν ἐξετίμησαν, ἀλλ' οἱ ἀπλοῦκοι εὐσεβεῖς ἤκουσαν, ὡς εἰκός, εὐλαβῶς, καὶ ἐνόμιζον πλέον τὸν Μακράκη αἰρετικόν! Ἄλλ' ἐὰν ἡ Σύνοδος ἐκήρυξεν αὐτὸν αἰρετικόν ἐκ πεποιθήσεως ἢ ἐξ ἐμπαθείας, οἱ ἀπλοῖκοι χριστιανοὶ δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀνεύρωσι καὶ διακρίνωσιν, ἐπομένως ὁ ροῦς τῆς κοινῆς γνώμης ὠρμήσει κατὰ τοῦ Μακράκη, ἐκτὸς ὀλιγίστων. Ἄλλ' ἐκδοθέντος τινὸς παραρτήματος ἐν Πάτραις ἐμετριάσθη ἡ καταφορά. Κληρικός τις κατηγορήσεν εἰς τὴν Σύνοδον ἐμὲ ὡς συντάκτην τοῦ παραρτήματος, καὶ μοὶ ἐζητήθη ἐπίσημως ἀπολογία ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀπήντησα δὲ τὰ δέοντα, καὶ ἡ Σύνοδος εὐηρεστήθη εἰς τὴν ἀπολογίαν μου.

Μετὰ ταῦτα ἄρχονται τὰ σιμωνιακά, ἅπερ παραλείπομεν ἐνταῦθα χάριν βραχυλογίας, καὶ διότι εἰσὶ πασίγνωστα τὰ διατρέξαντα, καὶ οἱ κατὰ τῶν σιμωνιακῶν πλήρεις δικαίου ζήλου ἀγῶνες τοῦ κ. Μακράκη. Εὐρέθην καὶ ἐγὼ τότε οὐκ ὀλίγον ἀντίθετος πρὸς τὸν Μακράκη μὴ δεχόμενος τὰς ὑπὸ ζήλου ὑπερβολὰς αὐτοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ του ἐκήρυττον ὅτι τὰ ὑπὸ σιμωνιακῶν τελούμενα μυστήρια εἶνε ἀσύστατα καὶ ψευδῆ. Καὶ ὁ μὲν Μακράκης οὐδέποτε ρητῶς, καθόσον ἐγὼ γινώσκω, ἐξεφράσθη τοῦτο, ἀλλ' ὅμως ἠνείχετο, καὶ σιωπηλῶς ἐπεδοκίμαζε τοὺς οὕτω κηρύττοντας ὀπαδοὺς αὐτοῦ. Ἀνέστην κατὰ τῆς τοιαύτης τολμηρᾶς ἰδέας. Οἱ κατὰ τῆς Σιμωνίας γράψαντες πατέρες, οὐδέποτε, ὡς ἐγὼ γινώσκω, ἐξεφράσθησαν κατὰ τῶν ὑπὸ σιμωνιακῶν τελουμένων μυστηρίων. «Οὐ πάντας χειροτονεῖ ἀλλὰ διὰ πάντων ἐνεργεῖ» λέγει που ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος. Διῶχυρίσθην πολλακίς

προφορικῶς πρὸς τοὺς σφόδρα ἀφωσιωμένους ὀπαδοὺς τοῦ κ. Μακράκη, πρῶτον ὅτι οἱ σημερινοὶ σιμωνιακοὶ δὲν εἶνε αἰρετικοὶ κατὰ θεωρίαν ἀλλὰ κατὰ πράξιν. Βεβαίως καὶ ἀναντιρρήτως ὅτι ἡ διὰ χρημάτων καὶ δι' ἐπέμβάσεως κοσμικῶν ἀνθρώπων χειροτονία ἀρχιερέων ἢ ἱερέων ὑπάρχει τῶντι μείγιστον καὶ θεομίσητον ἔγκλημα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο καταδικωτέον πάσῃ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ γραφικῶς τε καὶ προφορικῶς. Ἄλλὰ τὸ πρακτικόν τοῦτο εἶδος τῆς σιμωνίας ἐνηργεῖτο καὶ πρὸ τοῦ Χριστοῦ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων ἐπανεληθόντων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς ἀναφέρει ἡ Μακαβαϊκὴ ἱστορία, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ ἀρχιερωσύνη ἦτο ὠνητὴ, καὶ διὰ ταῦτα συχνότατα, σχεδὸν κατ' ἔτος ἠλλάσσοντο οἱ ἀρχιερεῖς. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ῥητῶς ὁμολογεῖ ὅτι μεταξὺ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κλήρου ἐπεκράτει φανερά καὶ ἀπροκαλύπτως ἡ ἀνόσιος αὐτῆ ἀγοραπωλησία τῆς ἀρχιερωσύνης. Ὁ ἡγεμὼν κατεῖχε παρ' ἑαυτῶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν, καὶ ἐδίδοτο εἰς τὸν πλειοδότην, ἀλλὰ καὶ οὕτω, λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἐνήργει ἡ θεία χάρις, καὶ οἱ ἐνάρετοι καὶ εὐλαβεῖς Ἰουδαῖοι προσήρχοντο εἰς τὸν ναόν, καὶ προσέφερον τὰς ἑαυτῶν θυσίας, καὶ ἐλάτρευον τὸν Θεὸν ὑπὸ τοιούτους ἀχρεῖους καὶ ἀνοσίους ἀρχιερεῖς διατελοῦντες.

Τὸ κακὸν δυστυχῶς προухώρησεν, ὡς μὴ ὄφειλε, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, μάλιστα καὶ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα μ. Χ οὐχὶ τόσοσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅσον εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ ἱερός Ἰερώνυμος καὶ κατὰ τοῦ ἐγκλήματος τούτου, καὶ κατὰ τῆς ἐπικρατούσης διαφθορᾶς μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ἐκίνησε τὸν ἀρειμάνιον κάλαμον αὐτοῦ γράφων καὶ ὁμιλῶν, ἤστραπτε καὶ ἐβρόντα, καὶ τὴν ῥωμαϊκὴν κοινότητα ἀνεκύκα. Ἐντεθθεν καὶ ἐμισήθη, καὶ ὑβρίσθη, καὶ ἐσυκοφαντήθη ὡς αἰρετικὸς ἐν τῇ Ρώμῃ καὶ ἠναγκάσθη τέλος, ἵνα ἀναχωρήσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν ὀσίως, ὁ παναοίδιμος. Καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος διατὶ τόσοσιν ἐμισήθη καὶ ἐμπαθέστατα κατηγορεῖτο

ὑπὸ πολλοῦ κλήρου; διότι ἐξελθὼν εἰς περιοδείαν ἐκάθηρε πολλοὺς ἀναξίους ἀρχιερεῖς, καὶ ἐπανελάμβανε δημοσίως ἐπ' ἐκκλησίας ὅτι ὅστις ἱερωμένος σύνοιδεν ἑαυτὸν ἀνάξιον ἢ πρὸ τῆς χειροτονίας, ἢ μετὰ τὴν χειροτονίαν, οὗτος ἀνάγκη πᾶσα νὰ παραιτηθῇ τῆς ἱερωσύνης, ἄλλως τε εἶναι ἀσυγγώρητος, καὶ ἐλπίδα σωτηρίας οὐκ ἔχει. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν προσελάβετο τὸν προδότην Ἰούδαν ὡς μαθητὴν ἓνα τῶν δώδεκα, ἵνα προτυπώσῃ, ὅτι εἰς τὴν ἀγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν πολλοὶ προδόται ὅμοιοι τοῦ Ἰούδα θὰ εἰσέλθωσιν ἀνάξιως διὰ χρημάτων, δι' ἐπεμβάσεως ἀρχόντων, κατεφθαρμένοι πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως μέχρι ἐσχάτης ἀσυνειδήσιας, καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα καταδίκη περιμένει αὐτοὺς ἀφεύκτως, ἐὰν μείνωσιν ἀμετανόητοι. Καὶ ἐὰν ἐν τῷδε τῷ βίῳ μακροθυμεῖ ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτοῖς, οὐχ ἦτον θησαυρίζουσι τὴν θείαν ὀργὴν ἑαυτοῖς εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ἔχοντες δὲ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπαυχένιον πεφορτισμένον ἐκ πολλῶν ἁμαρτιῶν, συναντήσωσιν εἰς τάλανες τὸν προδότην Ἰούδαν ἐν τῇ αἰωνίᾳ καταδίκη.

Τέλος πάντων ὁ κ. Μακράκης διείδε τὸ ἄτοπον καὶ ὑπερβολικὸν τῶν ἑαυτοῦ ὁπαδῶν, καὶ ἀπέδειξεν αὐτοῖς ἐν συνεδρίῳ ὅτι τὰ μυστήρια τελοῦνται καὶ ὑπὸ τῶν σιμωνιακῶν, καθόσον φέρουσι καὶ οὗτοι τὴν σφραγίδα τῆς ἱερωσύνης, ἐὰν δὲν καθαιρεθῶσιν ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐντεῦθεν ἤρχισεν ὁ ζήλος τινῶν κληρικῶν, τῶν νοημονεστέρων, νὰ χαλαρῶται πρὸς τὸν Μακράκην, μάλιστα ἀπεδοκίμαζον τὸ ὑπ' αὐτοῦ διεγερθέν, ὡς μὴ ὤφειλε, σχίσμα, καὶ διὰ ταῦτα, ὀλίγον ὕστερον ἐγκατέλιπον αὐτὸν ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδοκιμάσαντες ἐπισήμως καὶ πάντα τὰ ἀτομικὰ αὐτοῦ φρονήματα.

Τὸν κ. Μακράκην βεβαίως θὰ κρίνῃ ἡ μεταγενεστέρα γενεά, καὶ ἀπαθῶς ἐξετάζουσα τὰ περὶ αὐτοῦ, θὰ ὁμολογήσῃ καὶ τὰ σπάνια προτερήματα αὐτοῦ, καὶ τὰς ὑπερβολάς, καὶ ἐλαττώματα αὐτοῦ, καὶ δὴ καὶ τὰς ἐγωϊστικὰς καὶ ἀδοκίμους τινὰς ὑπερφρονήσεις, οὐχ ἦττον ἀναγκαζομένη ὑπὸ τῶν πραγ-

μάτων θά ανακράξη τὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἀγνώσαντος ποτὲ βιβλίον Ἀπολυναρίου « Ἄγαμαι τὸν ἄνδρα καὶ θαυμάζω, ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἐπαινῶ ».

Ὁ κ. Α. Μακράκης ὑπάρχει ἀνὴρ εὐερέθιστος καὶ ἐμπάθης, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆς καὶ ἰσχυρὰ φύσις, τὸ ἐν πολλοῖς δίκαιον αὐτοῦ, καὶ ἡ συκοφαντία τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὡθεὶ αὐτὸν καὶ εἰς ἅ μὴ δεῖ. Δὲν νικά τὸ κακὸν διὰ τοῦ καλοῦ, ἀλλ' ἀντεπεξέρχεται ἀδυσώπητος κατὰ τοῦ ἐναντίου. Ἡ χριστιανικὴ πραότης δὲν καταδαμάζει τὸ πῦρ τῆς ὀργῆς του, καὶ τὴν σφοδρότητα τοῦ μίσους αὐτοῦ, τὴν σφοδρὰν τῆς ψυχῆς του πικρίαν, τὴν ἐκφαινομένην ἐν ἀκρατήτῳ πολεμικῇ καὶ ταραχώδει ἀποδείξει κατὰ τοῦ ἐναντίου. Ἐν παντὶ ἔργῳ, οὐτινος ἐπιλαμβάνεται, πάρεστιν ἐν ἀπάσῃ τῇ δυνάμει ὀξύδερκος πνεύματος, δὲν δύναται νὰ ἦνε ἡμισυς, καὶ τούτου ἔνεκα καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ἐν τῇ ἔχθρᾳ εἶνε ἀποφασιστικὸς, καὶ ὁπαδὸς τῶν ἄκρων.

Ὁ Μακράκης ἐτέθη ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πρὸς καταστροφὴν τῶν ὀχυρωμάτων πάσης πλάνης ἀντιθέου καὶ αἰρετικῆς, οὐχὶ δὲ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἀληθείας δι' εἰρηνικὸν τρόπον πρὸς τοὺς ἀντιπρονοῦντας πεπλανημένως. Ἐν τῇ πλήρει ζήλῳ ὀρμῇ αὐτοῦ, λησμονεῖ τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «δοῦλον Χριστοῦ οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἦπιον εἶναι πρὸς ἅπαντας, διδακτικὸν ἀνεξίκακον, ἐν πραύτητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατεθειμένους, μήποτε δῶ αὐτοῖς μετανοίαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐξωγρημένοι εἰς τὸ ἐκεῖνου θέλημα». (Β' πρὸς Κορινθ.) Φέρει ἐν πολλοῖς τὸν πολεμικὸν χαρακτήρα τοῦ θείου Ἰερωνύμου, ἐντριβέστατος, ὡς ἐκεῖνος, εἰς τὰς θείας Γραφάς, δὸς δὲ εἰπεῖν, καὶ ὑπὲρ τὸν Ἰερώνυμον εἰς τὴν βαθεῖαν ἐρμηνείαν τῶν θείων Γραφῶν, ἐν ᾗ ἐπανθεὶ ζωηρῶς ὁ ζῆλος μετ' εὐσεβείας ἀκριβεστάτης κατὰ πάντα τὰ ἄλλα, ἐκτὸς τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, τῶν μὴ ὁμολογουμένων ὁμοθυμῶς ὑπὸ τῶν πατέρων, καὶ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας συνοδικῶς καὶ ὠρισμένως συζητηθέντων

καὶ κυρωθέντων. Ἔτι μᾶλλον ὑπερβαίνει τὸν θεῖον Ἱερώνυμον εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν τῶν θεῶν Γραφῶν. Δι' ἰσχυρῶν καὶ ἀπροσμάχητων ἐπιχειρημάτων ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ θεία Ἀποκάλυψις δὲν ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλα, ἀλλὰ σχετίζονται ἀρμονικώτατα, διότι καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ θεία Ἀποκάλυψις ἐκ Θεοῦ ἐδόθησαν. Ἄλλ' ὁ ἀνθρώπινος λόγος σκοτισθεὶς ὑπὸ τῶν παθῶν ἕνεκα τῆς παραβάσεως τῆς θείας ἐντολῆς, κατηνέχθη εἰς τὴν φορὰν τῶν αἰῶνων εἰς τὰ ἔσχατα τῆς κακοπροσύνης, καὶ ἀπώλεσε τὴν ἰσχύα αὐτοῦ, μικρὸν τι δὲ καὶ ἀδύνατον ἕναυσμα αὐτοῦ ὑπελείπετο τῷ ἀνθρώπῳ, ἀδυνατοῦν νὰ ἐπανορθώσῃ αὐτόν. Διὰ ταῦτα ἐν τῷ δέοντι καὶ ἀρμοδίῳ καιρῷ ἐδόθη ὑπὸ τῆς θείας κηδεμονίας καὶ φιλανθρωπίας εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία Ἀποκάλυψις βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρὸν, μέχρις οὗ παιδαγωγήσῃ αὐτόν καὶ καταστήσῃ ἐπιτήδειον εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἐν Χριστῷ τελείας Ἀποκαλύψεως. Ὅφειλει ἄρα τοῦ λοιποῦ ὁ ἀνθρώπινος λόγος νὰ ὑποτάσσῃται εἰς τὴν τελείαν θείαν Ἀποκάλυψιν, καὶ ὑπηρετῇ αὐτὴν ἐλευθέρως καὶ εὐγνωμόνως, ποδηγετούμενος ὑπ' αὐτῆς. Ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, τὸ θεοειδὲς καὶ καθαρὸν νάμα τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας, ἐθησαύρισεν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς, καὶ διαδίδει ἀθολώτως, ὡς διὰ σωλῆνος, εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὐτόν διὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστί, κατὰ Παῦλον, ὁ στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ θεότευκτον ταμεῖον, ἐν ᾧ ἀποτεθησαύρισταί πᾶσα χριστιανικὴ διδασκαλία, καὶ ὁ μὴ ἀνήκων εἰς αὐτὴν μεθ' ὑπακοῆς καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις δὲν εἶνε μέλος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐλπίδα σωτηρίας οὐκ ἔχει. «Ἐὰν καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διδάσκει ὁ κ Μακράκης, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκτιμᾶται παρὰ τῶν φρονίμων καὶ ἀπαθῶς κρινόντων.

Εὐρισκόμενος ἐν Πάτραις διήλθεν ἐκεῖθεν ἀνὴρ θεολόγος προτεστάντης, πορευόμενος εἰς Ἀγγλίαν· οὗτος μεταξὺ πολλῶν ἐξεφράσθη καὶ τοῦτο «ὅτι περιήλθον ὅλα σχεδὸν

τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ δὲν εὔρον τοιοῦτον πεπαιδευμένον ἄνδρα, ὡς τὸν κ. Μακράκη». Κληρικός τις ἔλθων πρό τινος καιροῦ ἐκ Γερμανίας μοι εἶπεν ὅτι συχνάζων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπισημοτάτου μεταξύ τῶν παλαιοκαθολικῶν Διλίγγερ, (ἐπισημοτάτου ἄνδρὸς καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ) ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι Μακράκης εἶνε φιλόσοφος καὶ θεολόγος, καὶ ἐρμηνευτὴς τῶν θείων Γραφῶν ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ σπανίων ἀνδρῶν, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν, πῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν δίδει θέσιν εἰς αὐτὸν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ ἀρνηθῇ εὐσυνειδήτως ὅτι ἡ σήμερον θεωρουμένη θρησκευτικὴ κίνησις τῶν ἐν Ἑλλάδι λογίων καὶ ἀλλαχού τῆς Ὀρθοδοξίας, ὀφείλεται εἰς τὸν Μακράκη.

Δὲν εἰξεύρω ἂν ἐπιτροχάδην καὶ ἐν μέρει ἐξιστορῶν τὰ περὶ Μακράκη, ἔπεσα εἰς τι λάθος, τὴν διόρθωσίν μου μετ' εὐγνωμοσύνης θὰ τὴν ἀκούσω, ἂν εἶνε λογικὴ καὶ πραγματικὴ, καὶ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀμνησικακοῦ καρδίας ἐξερευομένη.

Ἐπρεπε συναφῶς μετὰ τὸν Μακράκη νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ δυνατὴ καὶ συντεταγμένη ἐξιστῶρησις τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀμέσως παράλληλον τὴν εἰκόνα τῶν δύο ἀνδρῶν καὶ ἐν συγκρίσει τὰ προΐοντα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐξευτελιζομένου Μακράκη ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Σακελλαρίου, καὶ τῆς, κατὰ τὸν «Νεολόγον», μεγάλης διανοίας τοῦ Α. Λυκούργου.

Ἀλλὰ μοι ἐπῆλθε ἡ ἰδέα πρὸς γνώσιν καὶ σύνεσιν τῆς κοινῆς γνώμης νὰ ἐρωτήσω κατὰ πρῶτον τὸν κ. Μ. Σακελλαρίου, ποίων θρησκευτικῶν φρονημάτων τυγχάνει ὢν, καὶ τίνος συστήματος ὁπαδός. Διότι, ἐξ ὧσων συγκεχυμένως γράφει ἐν τῷ «Νεολόγῳ», δύναται τις νὰ τὸν συμπεράνῃ καὶ ὡς νεοπλατωνικὸν ψευδοφιλόσοφον, ὁπαδὸν τοῦ Πλωτίνου, καὶ ὡς ὁπαδὸν τοῦ ἀντιχρίστου ὀρθολογισμοῦ, καὶ ὡς ὁπαδὸν τῶν τερατολόγων γνωστικῶν Οὐαλεντίνου καὶ Μάνητος, πᾶν ἄλλο, παρὰ ὀρθόδοξον χριστιανόν. Διότι καταφρονῶν

καὶ ὑβρίζων τὸν μέχρις αἵματος ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτοῦ ἀγωνιστὴν τῆς εὐσεβείας Θεόδωρον Στουδίτην, καταφρονεῖ ἐν γένει τὴν ὀρθοδοξίαν. Καταφρονεῖ πάντας τοὺς ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῶν ἀθλήσαντας ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ποιμένας καὶ διδασκάλους τῆς εὐσεβείας· καταφρονεῖ Βασιλείους καὶ Γρηγορίου καὶ Χρυσοστόμους, τὰ περικλεῆ ἐγκαλωπίσματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ πίστεως, καταφρονεῖ τὸν ἔγκριτον θεολόγον καὶ φιλόσοφον καὶ οἰκουμενικὸν διδάσκαλον τῆς Ὀρθοδοξίας Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ἐξ οὗ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ ἱερός Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἠρύετο τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα κατὰ τῶν ἀφρόνων εἰκονομάχων· καταφρονεῖ τοὺς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων συγχρόνως ἀγωνισθέντας μετὰ τοῦ ἐν Ἁγίοις Θεοδώρου, τοὺς πολλοὺς καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀρετὴν ἀοιδίμους καὶ μακκρίους Πατριάρχας Γερμανόν, Νικηφόρον καὶ Μεθόδιον· καταφρονεῖ τὸν κραταῖον ἔργοις τε καὶ λόγοις, τὸν πολυμαθέστατον Φώτιον, τὸν ἀποβράπισαντα καιρίως τὴν δυτικὴν ὄφρην, καὶ σώσαντα τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· καταφρονεῖ τὸν μέγαν ὀπλιτοπάλαν τῆς Ὀρθοδοξίας, τὸν ἐξ εὐγενῶν εὐγενέστατον ἐκεῖνον Μάρκον τὸν Εὐγενικόν, τὸν διαβρήξαντα τὰ δίκτυα τῆς παπικῆς αὐθαιρεσίας καὶ φιλοδοξίας, καὶ καταπατήσαντα τὰ ἔνεδρα αὐτῆς ὅσα ἔστησε πρὸς ἐξουτελισμὸν καὶ ὑποδούλωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· καταφρονεῖ τὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριαρχεύσαντα, τὸν σοφὸν Ἰερεμίαν τὸν δευτέρου, τὸν ἀποβράπισαντα ἅπαξ καὶ διὰ παντός μετὰ ἐπιχειρημάτων εὐρώστων τοὺς καθηγητὰς καὶ θεολόγους τοῦ ἐν Ἰσβίγγη Πανεπιστημίου, τοὺς ὁλοῖως ἐπιζητοῦντας δι' ἀλληλογραφίας τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, προτεσταντικῆς καὶ ὀρθοδόξου, ὑπὸ πνεύμα μᾶλλον προτεσταντισμοῦ· καταφρονεῖ τοὺς μεταγενεστέρους διδασκάλους ἡμῶν Εὐγένιον, Θεοτόκην καὶ τὸν σύγχρονον ἡμῶν Κωνσταντῖνον τὸν ἐξ Οἰκονόμων μέγαν Οἰκονόμον, τοὺς δυνατοὺς τὴν τε ἔσωθεν καὶ θύραθεν παιδείαν. Πάντας τούτους καταφρονεῖ ὁ κ. Μ. Σακελλαρίου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, διότι πάντες οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἐν Χριστῷ

ἐν ἑναρμόνιον μέλος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὀρθόδοξος χριστιανὸς ὁ Μ. Σακελλαρίου, ἀλλ' ὑποπεύομαι ὅτι ἐξ ὧν γράφει φαίνεται μοι μᾶλλον ὀρθολογιστῆς. Καὶ τί εἶνε ὀρθολογισμὸς; Καὶ τί ἄλλο εἰμὴ παραλογισμὸς καὶ σατανισμὸς; (1).

Μετὰ τὴν ἐπερώτησιν ταύτην ἄς μεταβῶμεν καὶ εἰς τὸν

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΛΥΚΟΥΡΓΟΝ

Μαθητεύων ἐν Ἀθήναις ἐγνώρισα τὸν Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον φουστανελοφόρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου Οἰκονόμου, μεθ' οὗ εἶχε σχέσεις στενωτάτας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ γερουσιαστῆς Λυκοῦργος, ἐπομένως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος διέκειτο οἰκειότατα πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ

(1) Λαμβάνω ἀφορμὴν ἐντεῦθεν νὰ φανερώσω συνοπτικῶς καὶ βραχέως τὰ ποικίλα σχέδια τοῦ Σατανᾶ κατὰ τῆς οὐρανοῦ Ἀληθείας, ἣν ἐκόμισε τοῖς ἀνθρώποις οὐρανόθεν ὁ σαρκωθεὶς υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

Ἐφοῦ ὁ ἄρχων τοῦ σκότους Σατανᾶς εἶδε τὸν Χριστιανισμὸν θριαμβεύοντα θαυμασίως καὶ ἀκαταβλήτως ὑπὸ τὴν μαιφάνον καὶ ἀπάνθρωπον μάχαιραν τῶν τυράννων, ἐγείρει ἐσωτερικῶς πολλοὺς καὶ ποικίλους τὴν πλάνην αἰρετικῶς πρὸς διαστροφήν τῆς ἀληθείας, μιγνύων παμπονήρως τὸ ψεῦδος μετὰ τινῶν τμημάτων καὶ συντριμμάτων τῆς Ἀληθείας, τοῦ μᾶλλον, τοῦ ἥττον. Μεταξὺ τῶν ἀναφανέντων αἰρετικῶν διακρίνονται οἱ τερατολόγοι Γνωστικοί, θεολογοῦντες καὶ φιλοσοφοῦντες μετὰ πρωτοτύπου κακοφροσύνης καὶ παραφροσύνης, καὶ θολοῦντες εἰς ὑπερβολὴν τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν, ἀναμιγνύοντες αὐτὴν μετὰ τῆς ἐλληνικῆς, περσικῆς καὶ Ἰνδικῆς μυθολογίας. Ὁ Σατανᾶς διεγείρει καὶ ἐξωτερικῶς τὸν Νεοπλατωνισμὸν, ὃν ἐσυστηματοποίησε μεθοδικῶς διὰ τοῦ Πλωτίνου. Ὁ Πλωτίνος, δεινὸς τὴν ἐπινόησιν, καὶ τῆς διαλεκτικῆς ἐμπειρότατος, ἐβουλήθη νὰ καταστρατηγήσῃ τὸν Χριστιανισμὸν, καὶ ἐπανορθώσῃ τὴν πανταχόθεν καταρρέουσαν καὶ μηδενίζομένην εἰδωλολατρείαν ὑπὸ μᾶλλον εὐπρόσωπον παράστασιν. Τί μηχανᾶται; Λαμβάνει ἐξ ἀπάσης ἐν τῷ κόσμῳ θρησκείας ὅ,τι ἐνόμιζεν ὀπωσαῖν πιθανὸν καὶ χρήσιμον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν, καὶ οὕτω μορφώνει ἐν σύστημα θρησκευτικοφιλοσοφικὸν μεγαλοπρεπὲς καὶ μαγευτικόν, δυνάμενον νὰ ἀπατήσῃ καὶ

μεγάλου Οικονόμου. Ουδεμίαν ἐσπέραν ἔλειπεν ἀπὸ τῆς οἰκίας του, ἐν ἣ συνεζήτουντο πολλὰ καὶ πολυειδῆ σπουδαία ζητήματα μεταξύ τῶν ἐκεῖ συναθροισμένων ἐπισήμων καὶ λογίων πολιτῶν. Ἐχρημάτιζε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὡς ἀντιγραφεὺς τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν σκέψεων τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός. Ἐντεῦθεν ὁ Ἀλέξανδρος προσεκτῆσατο ἐν μέρει καὶ Οἰκονομείον τινα φράσιν περὶ τὸ γράφειν ἀρθρίδια τινα ἐν τῷ Αἰῶνι, καὶ ἦν συνεπῶς σφόδρα φιλορθόδοξος. Διὰ τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ προσεκτῆσατο καὶ τὸ ὄνομα ζηλωτοῦ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ὁ ἀσεβῆς ἐκεῖνος Θεόδωρος Μανούσης διδάσκων τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἀντιγράφων σχεδὸν

τοὺς πλέον νοήμονας ὁπαδοὺς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὡς τὸν Ὀριγένην καὶ ὀλίγους ἄλλους, παρασυρθέντας ὑπὸ τῆς σαθρᾶς τὴν θάσιν θεωρείας τοῦ νεοπλατωνισμοῦ ἐξυφασμένης μετὰ φαινομένης λογικῆς ἀλληλουχίας. Τὸ σύστημα τοῦτο μεγάλως ἐνίσχυσαν ἀκολούθως οἱ δεινοὶ τὴν διαλεκτικὴν τέχνην καὶ ἐμπειρίαν ὁπαδοὶ τοῦ σαπροῦ ἐκείνου μέρους καὶ γεγηρακότος Ἑλληνισμοῦ, Κέλσιος, Πορφύριος, Θεμιστιος, Λιβάνιος καὶ ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσημος γυνὴ Ἰπατία καὶ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης καὶ τελευταῖος Ἰμέριος καὶ Πρόκλος.

Οἱ δαίμονες, αὐτοὶ οἱ ἀόρατοι ἔχθροὶ τῶν ἀνθρώπων, φυγαδεύθentes ἀπὸ τῶν μαντιῶν, ἐν οἷς ἐφώλευον καὶ ἐχρησιμολόγουν, κατέφυγον ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, καὶ ἐγκαθιδρύθησαν ἐν τῷ συστήματι τοῦ νεοπλατωνισμοῦ. Ὁθεν ὁ νεοπλατωνισμὸς προσέλαβεν ἐπίκουρον καὶ τὴν μαντείαν, τουτέστι τὴν ἀνταπόκρισιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ θεὸς Γρηγόριος διηγούμενος τὰ περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου ἀναφέρει καὶ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Ἰουλιανοῦ μετὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἠρνήθη τὸν Χριστιανισμὸν (ὅπως ἤδη τὸ σκότιον σύστημα τῶν θεοσυτῶν μασσόνων δι' ἀρνητικῆς σφραγίδος) (α). Ὁ νεοπλατωνισμὸς προσέτι ἐπαρουσίασε καὶ ἐφή-

---

(α) Ὁ μακαρίτης Ἀμφιλόχιος ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου μεθ' οὗ συνώμιλον περὶ μασσόνων, μολ εἶπεν ὅτι δύο κληρικοὶ Μαρμαρᾶς καὶ Ἀναθάγγελος (στρατιωτικὸς ἱερεὺς) ἀμφότεροι σεβάσμιοι γέροντες, τὸν εἶδε βαίωσαν ὅτι ὅτε ἐπόρου τὰ εἶσα εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, εἶδον δύο σφραγίδας ἀλλοκότους μετὰ γραμμάτων ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ.

αὐτήν, ὡς ἔλεγόν τινες λόγιοι, ἐκ τοῦ χριστιανομάχου Γίβ-
βωνος, ἐπολέμει πλαγίως τὰ χριστιανικά δόγματα, πρὸ πάν-
των δὲ ἀπροκαλύπτως ἐμαίνετο κατὰ τῆς σεβαστικῆς προσκυ-
νήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων. Τὴν κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων
αὐτορθόδοξον ταύτην διάθεσιν ἐξηκολούθησε κατόπιν ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τοῦ ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος μετριωτέραν,
δικαιολογῶν κάπως τοὺς εἰκονομάχους, καὶ πλαγίως μεμ-
φόμενος τοὺς ὀρθοδόξους. Τὸν Παπαρρηγόπουλον διεδέχθη
πρὸς τοῦτο ὁ Διομήδης Κυριακοῦ, ὅστις ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ
του ἱστορίᾳ διηγούμενος τὰ περὶ εἰκονομαχίας παραπέμπει
εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου, τουτέστιν ὁ προ-
τεστάντης πρὸς τὸν προτεστάντην, ἀντιγράφοντες τοὺς ἱστο-
ρικοὺς προτεστάντας καὶ συγγαίροντες αὐτοὺς διὰ τὴν ἐπι-
τυχίαν τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτῶν, ἥτις ἀπέτυχε τότε ἐν
τῇ Ἀνατολῇ ἕνεκα τῶν φανατικῶν καλογήρων!! — Ἐπα-
νέλωμεν εἰς τὴν σειρὰν.

Ὁ Θεόδωρος Μανούσης καθυβρίζων τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐκί-

μησε καὶ ἐν πρόσωπον πρὸς ἀντιπαραθέσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ,
τὸν μαγοφιλόσοφον Ἀπωλώνιον Γιανέα, περὶ οὗ διεσάλπισαν ὅτι
ἀνέστησε νεκρόν, καὶ πολλὰς ἰάσεις εἰς διαφόρους ἀνθρώπους ἐ-
ποιήσατο. Τὸ σύστημα τοῦτο διήρκεσε μέχρι τοῦ πέμπτου αἰῶ-
νος, καὶ κατηργήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κλείσαντος τὰς
σχολὰς αὐτοῦ, χωρὶς νὰ διεγερθῇ οὐδὲν παράπανον παρ' οὐδενός,
διότι ἤδη παρὰ πάντων κατεφρονεῖτο, γνωσθείσης τῆς ἀπάτης
αὐτοῦ.

Ὁ Σατανᾶς, τὸ ἀγγινοῦστατον τοῦτο καίπολυμήχανον καὶ κκο-
μήχανον πνεῦμα, ἰδὼν ὅτι ἐξηντλήθη ἡ πονηρία αὐτοῦ πρὸς νεω-
τέρας ἐπινοήσεις καὶ σχέδια, ἐπανέρχεται εἰς τὰ πρῶτα καὶ ἀρ-
χαῖα βουλευμάτα, τροποποιῶν αὐτά, καὶ κρουσιάζει μετὰ νέων
μορφῶν καὶ ὀνομάτων. Τὸν φιλοσοφικὸν νεοπλατωνισμὸν παρου-
σιάζει ἐν ταῖς ἐσχάταις ταύταις ἡμέραις, καὶ ὀνομάζει ὀρθολογι-
σμὸν, τὴν δὲ μαγείαν ἀποσπῶν ἀπ' αὐτοῦ, συσταίνει ἕτερον σύ-
στημα καὶ ὀνομάζει πνευματισμὸν, δηλαδὴ ἀνταπόκρισιν τῶν
πονηρῶν, καὶ δῆθεν καὶ ἀγαθῶν πνευμάτων, διὰ τραπεζῶν καὶ
μεσαζόντων. Ἐκ δὲ τῆς τερατολόγου καὶ πολυσχιδοῦς κκονοίας
τῶν Γνωστικῶν, συσταίνει τὸ τάγμα τῶν μασόνων, ὥστε, ὅστις
εἶδς τῆς ἀπωλείας τοῦ φύγει ἀπὸ τοῦ ἐνός συστήματος, νὰ τὸν

νησε καὶ διηγείρει τὸν ζῆλον τῆς πίστεως εἰς τινὰς μαθητὰς, ἐν οἷς ἐπρώτευσεν ὁ Ἀλέξανδρος Λυκοβργός. Διηγέθη θόρυβος ἐν τῇ παραδόσει, κατὰ τοῦ ἱστορικοῦ, καὶ μικροῦ δεῖν θὰ ἠκολούθει αἱματογυσία, ἐὰν δὲν προελάβανεν ἡ ἐξουσία νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ παύσῃ τὴν ταραχὴν. Οἱ μαθηταὶ ἀπήτουν ἐπιμόνως τὴν παῦσιν τοῦ καθηγητοῦ Μανούση, καὶ μικροῦ δεῖν ἐπετύγγανον οἱ μαθηταὶ, ἐὰν ὁ μεγάλως ἰσχύων τότε ἑμόρφων τοῦ Μανούση Θεόκλητος Φαρμακίδης δὲν ἐνήργει δραστηρίως καὶ ὡς γραμματεὺς τῆς Συνόδου διαθέτων τοὺς τότε συνοδικούς ὅπως ἤθελε, καὶ ὡς ἔχων ἑμόρφονας πολλοὺς πολιτικούς. Ἔπεισε δὲ καὶ τὸν Μανούσην νὰ ἦγε τοῦ λοιποῦ προσεκτικώτερος καὶ ἐπιφυλακτικώτερος εἰς τὴν ἀσέβειαν, καὶ νὰ μὴ προσβάλῃ ἀποτόμως τοῦ λοιποῦ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἄλλ' ἡ ἀσέβεια ἐκόχλαζεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Μανούσου ὅθεν ὑπεκε-

ἔχη εἰς τὸ ἄλλο. Τὸ ἐπιτηδειότερον δὲ σύστημα πρὸς ἀποπλάνησιν εἶνε ὁ πνευματισμὸς, διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος ποθεῖ καὶ ὀρέγεται νὰ μανθάνῃ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ ἀπόντα καὶ μακρὰν κείμενα. Καὶ οἱ δαίμονες, ὡς αἰθέρια σώματα καὶ ταχύτατα, δύνανται νὰ φέρωσι στιγμιαίως εἰδήσεις ἀπὸ μακρόθεν· ὡς δὲ πνεύματα, δύνανται νὰ μεταμορφῶνται εἰς ὅποιον εἶδος θέλουσιν, εἰς φωτεινοὺς ἀγγέλους, εἰς ὄφεις, εἰς ἴππους, εἰς βόας, εἰς τράγους, εἰς χοίρους, εἰς ἀνθρώπους συγγενεῖς τοῦ ἐρωτῶντος αὐτοὺς διὰ τοῦ μεσάζοντος. Ἀναφέρει ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ἐν τῇ δωδεκαβίβλῳ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Μονοκόρου, αἰφνης ἐφάνη χοῖρος ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας πλήρους λαοῦ, καὶ περιστραφεὶς ἐδόθεν καὶ ἐκεῖθεν ἐγένετο ἄφαντος, σημαίνων ὅτι ἐπετρέπη αὐτῷ νὰ πειράσῃ μεγάλως τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα διὰ τῆς αἵρέσεως τῶν μονοφυσιτῶν καὶ μονοθελητῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Δύνανται δὲ οἱ δαίμονες νὰ προλέγωσι καὶ τινὰ ἐξ εἰκασίας καὶ συμπερασμοῦ, συμπεραίνοντες ἐκ τοῦ ὁμοίου πρὸς τὸ ὅμοιον, γεγυμνασμένοι περὶ τὰ τοιαῦτα διὰ τῆς πολυκαιρίας καὶ πολυπειρίας. Τὰ ποικίλα μηχανήματα τῶν δαιμόνων δύνανται νὰ τὰ μάθωσι ὅσοι θέλουσι νὰ ἀναγινώσκωσι τοὺς βίους τῶν ἐν τοῖς ἐρήμοις ἐνασκουμένων ὁσίων Πατέρων. Διηγεῖται ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν βίῳ Ἀντωνίου, ὅτι πολλὰ τοιαῦτα προφορικῶς ἔμαθον ἀπὸ τὸν μέγαν Ἀντώνιον.

κρυμμένον ἔχων σύμμαχον καὶ τὸν Φαρμακίδην ἐδημηγόρει συχνὰ ἐν τῇ πρώτῃ ἐθνικῇ συνελεύσει (ὧν καὶ αὐτὸς ἀντιπρόσωπος) κατὰ τῶν δύο πρώτων ἀρθρῶν τοῦ συντάγματος, ζητῶν γενικῶς τὴν κατάργησιν τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς δῆθεν ἀχρήστων ἤδη γενομένων πολλῶν. Ἀντέκρουον δὲ αὐτὸν μετὰ μεγάλης ρητορικῆς δεινότητος ὁ Μιχαὴλ Σχιναῆς καὶ ὁ Κ. Ζωγράφος. Τὸ ἀνωτέρω περιστατικὸν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κατὰ τοῦ Θ. Μανούση μεγάλην τιμὴν περιεποιήσατο εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον ὡς ἀρχηγὸν τῆς κατὰ τοῦ Μανούση καταφορᾶς, καὶ ἐξηκολούθει γράφων διάφορα ἀρθρίδια καὶ δημοσιεύων ἐν τῷ Αἰῶνι κατὰ τοῦ Φαρμακίδου, περὶ διαφόρων ἀντικειμένων. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐν τούτων συνέταξε προχείρως ἐν τῷ δωματίῳ μου. Ἄλλ' ἔγραψον καὶ ἄλλοι σπουδαῖοι ἄνδρες κατὰ τοῦ Φαρμακίδου, οἷος ἦν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ὁ Γεώργιος Μυροκοδόρτος καθηγητῆς τῆς νομικῆς σχολῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ· ἀντεπεξήρχετο δὲ καὶ ὁ Φαρμακίδης κατ' αὐτῶν διὰ τῆς Ἀθηνᾶς. Διότι τότε τὰ δύο ἀντίθετα φύλλα ὁ Αἰὼν καὶ ἡ Ἀθηναῖα ὑπηρέτουν ὁ μὲν τὴν ὀρθοδοξίαν, ἡ δὲ πλαγίως τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰ φρονήματα τῶν περὶ τὸν Φαρμακίδην. Ἐτόξευε δὲ ὁ Φαρμακίδης διὰ τῆς Ἀθηνᾶς ὑβριστικώτατα ἄρθρα πρὸ πάντων κατὰ τοῦ προμάχου τῆς ὀρθοδοξίας μεγάλου Οἰκονόμου, ὃν ἐθεώρει ὡς κέντρον τῶν εὐσεβῶν λογίων, καθὼς ἦν καὶ τῶν ὄντι.

Ὅλιγου καιροῦ παρελθόντος ὁ μέγας Οἰκονόμος ἀποθνήσκει, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος ἀπεφασίσθη νὰ σταλῆ ὑπότροφος ἐν Ρωσίᾳ νὰ σπουδάσῃ τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καθ' ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς. Ὁ Φαρμακίδης καταπίθει αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς Γερμανίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο· συνέστησεν αὐτὸν εἰς ἐπίσημον φίλον τοῦ καθηγητῆν ἐν Γερμανίᾳ, γράψας πρὸς αὐτὸν, (ὡς ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Φαρμακίδην κληρικοὶ) ὅτι τῷ συσταίνει φανατικὸν ὀπαδὸν τοῦ Οἰκονόμου (δηλαδὴ τῆς ὀρθοδοξίας) καὶ εὐχεται νὰ τὸν ἐπανίδῃ ἀφανάτιστον. Ὁ φίλος καθηγητῆς ἐδέχθη αὐτὸν εὐμενέστατα, καὶ σφόδρα ἐξωκειώθη μετ' αὐτοῦ, διὸ καὶ ὅταν ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔφερε καὶ ἐπιστο-

λήν τοῦ καθηγητοῦ πρὸς τὸν Φαρμακίδην, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφε «Μοὶ ἔστειλας ἐδῶ τὸν Ἀλέξανδρον Οἰκονομικώτατον, λάβε ἤδη αὐτὸν ἀντοικονομικώτατον. Ταῦτα παντοῦ διεσάλπιζον οἱ συχνάζοντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρμακίδου κληρικοί, ἐν οἷς ἐπρώτευσεν ὡς ὁ πλεόν ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Φαρμακίδην Ἀβέρκιος Λαμπίρης, ταξιαρχίτης. (α)

Μετὰ παρέλευσιν δὺν ἢ τριῶν ἐτῶν ἐν Γερμανίᾳ ὁ σπουδαστὴς τῆς Θεολογίας Ἀλέξανδρος προσεκλήθη, ὡς εἰθίσται, νὰ ὀμιλήσῃ καὶ οὗτος θρησκευτικόν τινα λόγον, καὶ ὀμίλησε περὶ συμβόλων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπηνέθη δὲ μεγάλως παρὰ τε τῶν συμμαθητῶν καὶ τῶν προτεσταντικῶν καθηγητῶν Γερμανῶν. Ἀλλὰ δὺν σπουδασταὶ Ρῶσσοι διέκρινον τὴν μελέτην τοῦ Ἀλεξάνδρου ὄζουσαν προτεσταντισμοῦ, καὶ ἐμέμψθησαν αὐτὸν ἐπισήμως διὰ τοῦ τύπου, ὥστε ἡ φωνὴ τῆς διαμαρτυρήσεως τούτων ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι μὲν ἀμφέβαλλον, ἄλλοι δὲ ἐπίστευον εἰς τὰ γραφόμενα ὑπὸ τῶν Ρῶσσων. Ἡ κυβέρνησις ἔκλινε μᾶλλον εἰς τοὺς δευτέρους, διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐπανῆλθεν ἐκ Γερμανίας ὁ Λυκοῦργος, διηγέθησαν τινες δυσκολίαι ὡς πρὸς τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Συνήνητσα δὲ αὐτὸν ποτε ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μακαρίτου Θεο-

(α) Δὲν εἰξεύρω πῶς καὶ διατι συνέθη τὸ πρᾶγμα ὥστε ἡ μὲν Μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ σύστημα τοῦ Φαρμακίδου, ἡ δὲ τοῦ Μεγασπηλαίου εἰς τὸ τοῦ μεγάλου Οἰκονόμου. Εἰξεύρω ἔξ ἰδίας πείρας ὅτι ὁ Φαρμακίδης σφόδρα ἀπεχθάνετο τὴν μονὴν τοῦ Μεγασπηλαίου, καὶ διδομένης ἀφορμῆς ἐξεφράζετο ὑβριστικῶς κατ' αὐτῆς ἄνευ τινος ἀφορμῆς. Αὐτὸς διέθεσε καὶ τὸν βασιλεῖα Ὁθωνα κατ' αὐτῆς ὅτι τάχα ἐπιβουλεύεται τὸν θρόνον μετὰ τοῦ μεγάλου Οἰκονόμου, ἔχουσα δραστήριον ὄργανον τὸν Χριστόφορον Παπουλάκον, ὡς σχεδὸν ἐκφράζεται οὗτος ἐν τῷ ἀντιτόμῳ. Κατὰ συνέπειαν ἐστάλη καὶ ἀνακριτὴς ὁ Νικολαΐδης μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ἐνήργησε συλλήψεις. Ἀλλ' ἔπειτα ἐφωράθη τὸ ψεῦδος, καὶ αὐτὸς ὁ Νικολαΐδης ἐν Πάτραις μεταβάς ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν, τίς ὁ σκευωρήσας ταῦτα πάντα καὶ συνεπῶς ἀπελύθησαν οἱ φυλακισθέντες κληρικοί, ὁ δὲ σκευωρήσας ἦν ὁ Φαρμακίδης καὶ ὁ ἐν Πάτραις τότε νομάρχης Σουτζος.

φάνους Σιατιστεύς, μέλους ὄντος συνοδικοῦ, μεθ' οὗ εἶχε σχέσεις στενοτάτας, συναπαντώμενοι ἄλλοτε συχνά πυκνά πρότερον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μεγάλου Οἰκονόμου. Ἐκεῖ τότε ἐποίησε λόγον περὶ τοῦ Ἄρειου, καὶ ἐξέφρασε μετὰ τόνου τὴν ιδεάν ὅτι ὁ Ἄρειος δὲν ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἔκφρασις αὕτη, ὡς εἶκός, μὲ ἐτάραξεν ἐσωτερικῶς. Καὶ κατὰ πρῶτον τὸν ἐστοχάσθην ὡς τυχαίως λανθανόμενον, ἢ ὡς ἀμελέτητον. Ἄλλὰ συλλογισθεῖς ὀλίγον, ἐστοχάσθην αὐτὸν ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κλίνοντα εἰς τὸν ὀρθολογισμόν. Καθότι, ὡς λέγουσιν οἱ εἰδότες, οἱ ἐν Γερμανίᾳ ὀρθολογισταὶ περὶ πολλοῦ ἔχουσι τὸν Ἄρειον, μάλιστα καὶ προήγαγον τὴν κακοφροσύνην τοῦ Ἄρειου εἰς τὸ ἔπακρον τῆς δυσσεβείας, καθότι ὁ Ἄρειος δὲν ἠρνεῖτο τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν, οἱ δὲ ἀνοσιώτατοι ὀρθολογισταὶ ἀρνοῦνται αὐτήν. Ἐνῶ δὲ ἐτοιμαζόμεν νὰ ζητήσω διασάφησιν παρὰ τοῦ Λυκούργου, καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω, πῶς ἐπίστευε τὸν Χριστὸν ὁ Ἄρειος ὡς θεὸν ποιητὴν, ἢ ὡς θεὸν ποιητόν, καὶ ἐὰν ἦνε κτίσμα δὲν εἶνε θεός, καὶ ὡς θεὸν τὸ κτίσμα δὲν δυνάμεθα νὰ λατρεύσωμεν ὡς θεόν, μεθ' ἡμῶν γὰρ τὸ κτίσμα, ἐνῶ ταῦτα ἐμελέτων νὰ ἐρωτήσω, ὁ μακαρίτης Θεοφάνης διείδε τὴν τάσιν μου, καὶ καλῶς γινωσκων τὸν χαρακτήρα μου καὶ τὴν κακὴν θέσιν τοῦ Λυκούργου διακρίνας ἠλλαξεν ἀμέσως ὁμιλίαν, ἐρωτῶν περὶ ἁέρων καὶ ὑδάτων, καὶ οὕτω διεσκέδασε τὰ περαιτέρω μεταξύ ἐμοῦ καὶ τοῦ Λυκούργου.

Μετά τινος ἡμέρας ἐγώ τε καὶ ὁ Λυκούργος κατεβαίνομεν εἰς Πειραιᾶ ἐν μιᾷ ἀμάξῃ. Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν δὲν ἔπαισε νὰ μὲ κατηγήῃ ὅτι οἱ προτεστάνται εἶνε μᾶλλον ὀρθόδοξοι παρὰ οἱ Ρῶσοι, ἐγὼ δὲ ἐσιώπων. Πεζεύσαντες καὶ πεζοποροῦντες μέχρι τινος ἐξηκολούθει ἐγκειμένως τὰ αὐτὰ νὰ μοὶ λέγῃ. Τότε ἔχασα τὴν ὑπομονήν, καὶ ἀπετάθην πρὸς αὐτὸν ὀργίλως· Αὐτὰ περιεμένομεν, κ. Λυκούργε, νὰ φέρῃς εἰς ἡμᾶς ἐπανερχόμενος ἐκ Γερμανίας; καὶ σὺ, καὶ σὺ ἐδήλητηριάσθης; Ἀληθεύουσι λοιπὸν τὰ παρὰ τινος πεπαιδευμένου Γερμανοῦ δημοσιευθέντα, ὅτι οἱ Ἑλληνόπαιδες ἀστήρικτοι εἰς τὴν ἰδίαν θρησκείαν ὄντες ἀπέρχονται εἰς τὴν

Γερμανίαν χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν καὶ ἐκεῖ ἀκούουσι μαθητήματα ἐν τοῖς προτεσταντικοῖς πανεπιστημίοις, ἐκεῖθεν μεταβαίνουν εἰς τὰ παπικὰ πανεπιστήμια, καὶ ἐντεῦθεν προσπορίζονται ἀνάμικτα θρησκευτικὰ φρονήματα, ἐπανέρχονται δὲ εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα ἢ ὅλως ἄθρησκοι, ἢ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς, ἐν θρησκευτικὸν κράμα, προτεσταντισμοῦ, παπισμοῦ, καὶ ὀρθοδοξίας. Ταῦτα εἰπὼν εἰς αὐτὸν ἀπεχωρίσθημεν καὶ οὔτε συνητηθήμεν πλέον. Ἐπανελθὼν δὲ ἐγὼ εἰς Τρίπολιν κατὰ τὴν μεσοβασιλείαν, ὠμίλησα ἐνώπιον πολλοῦ καὶ λογίου ἀκροατηρίου περὶ ὁμονοίας. Ὁ λόγος μου οὗτος ἐθεωρήθη κατάλληλος ὅποτε ἐμαίνοντο ἐν Ἀθήναις κατ' ἀλλήλων αἰφατρῆαι καὶ ζητηθεῖς παρὰ πολλῶν ἐξεδόθη εἰς τύπον. Ἐν ὑποσημειώσει προσέβαλα πικρῶς τὸν Λυκοῦργον διὰ τὰ ἀνωτέρω, ὡς καὶ τὸν Θεόκλητον Βίμπον. Καὶ ὁ μὲν Θεόκλητος ἀπήντησεν ἀθῶων ἑαυτὸν, ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐσιώπησε.

Ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ὑπερφυοδς κεφαλῆς τοῦ Λυκοῦργου οὐδὲν σπουδαῖον ἔργον ἔχομεν. Ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ποτε, συνοικοῦντα μετὰ τοῦ στενοῦ φίλου αὐτοῦ κ. Βερναρδάκη, καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, μοι ἀνέγνωσε τετράδιά τινα περὶ τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων, καὶ μοι εἶπε χαριέντως, ταῦτα, πάτερ Ἱερώνυμε, θὰ τὰ τυπώσω, καὶ ὁμως, τοιοῦτον ἔργον αὐτοῦ δὲν εἶδον τετυπωμένον. Ἐχομεν δὲ τετυπωμένους τρεῖς λόγους αὐτοῦ, καθόσον ἐγὼ γινώσκω καὶ ἐν ἄθλιον φυλλάδιον: τὸν ἱερομνήμονα κατὰ τῶν δύο ῥώσσω καὶ τοῦ Παπαδοπούλου μεθ' οὗ συνεκρούσθη. Ἐκ τῶν τριῶν λόγων, ἓνα μὲν ἐξεφώνησεν εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ μακαρίτου Ποτλῆ, ἐν ᾧ τολμηρῶς ἐφήρμωσε τὸ ῥητὸν τοῦ Δαβὶδ, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν « Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, εἰσελθὼν ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ » καὶ παρέστησε λοιπὸν τὸν μακαρίτην Ποτλῆν ἅγιον ἅγιον. Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ εὐρέθη παρῶν, ἱερουργοῦντος τοῦ μακαρίτου Γερασίμου Ἀργολίδος. Ὁ λόγος οὗτος ἦτον λαμπρῶς ἐξυφασμένος καὶ εὐφραδέστατος. Ἄλλ' ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἤκουσα νὰ εἶπη ὁ νῦν Κορίνθου ἀρχιεπίσκοπος Σωκράτης συνομιλῶν μετὰ δύο τριῶν κλη-

ρικῶν ὅτι «ὁ λόγος ἦν θαυμάσιος, ἀλλ' ὄλαι αἱ ἰδέαι ξέναι.» Ὡστε κατὰ ταύτην τὴν κρίσιν τοῦ λογίου Σωκράτους, τὸ μὲν στημόνι καὶ τὸ ὑφάδι ἦσαν ξένα, ἡ δὲ τέχνη καὶ ὁ κόπος τῆς συναρμολογῆς τῶν ἰδεῶν ἦσαν τοῦ Λυκούργου.

Ἰνέγων ἕτερον λόγον αὐτοῦ ἐκφωνηθέντα ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῶν Ἀθηνῶν τὸ πρῶτον Σάββατον τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Ὁ λόγος οὗτος ἦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠντλημένος ἀπὸ τῶν θρησκευτικῶν μελετῶν τοῦ μακαρίτου Μαυροκορδάτου. Ὁ τρίτος λόγος ἐξεφωνήθη παρ' αὐτοῦ, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὡς ἐναρκτήριοις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ὁ λόγος οὗτος θεωρήθη ὡς ἀριστούργημα ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, καὶ πάντων τῶν ἐν Ἀθήναις λογίων. Ἐκτοτε ὁ Λυκούργος θεωρεῖτο κάτοχος μεγάλης καὶ ὑψηλῆς παιδείας. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Λόγος οὗτος ὅσον τὸν ἐδόξασε τότε, τόσον ὕστερον τὸν ἠτίμασεν, ὡς ἀκολούθως θὰ ἴδωμεν.

Ὁ Λυκούργος διορισθεὶς καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τί καὶ πῶς ἐδίδασκε ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα, ἐπεὶδὴ εὐρισκόμην μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, εἰπάτωσαν ὅσοι ἤκουσαν αὐτὸν, μαθηταὶ αὐτοῦ γενόμενοι. Ἐγὼ δὲ ἐνταῦθα σημειῶ τινα περιχόμενα ὅτι τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου ἔλεγε πεπλασμένην, (εἰς οὐδὲν θέμενος τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν), ὅτι Ἅγιος Νικόλαος δὲν ὑπῆρξε πραγματικῶς, καθότι δὲν φαίνεται ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Α'. Συνόδου, οὐδὲ πῶς ἀναφέρεται ἐν τοῖς συγχρόνοις, ἔπλασε δὲ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, ἵνα ὑποδείξῃ τοῖς ἐπισκόποις, ὁποῖός τις πρέπει νὰ ἦνε ὁ ἐπίσκοπος. Ταῦτα πάντα ἔχω ἐξ ἀκοῆς. Προσέτι εἰς αὐτὸν ἀπεδίετο ὑπότινων καὶ ἡ κυκλοφοροῦσα σατανικὴ ἰδέα, ὅτι ἔξεστι τῷ ἐπισκόπῳ διπλῆν ἔχειν πίστιν, μίαν ἐσωτερικὴν κατ' ἰδίαν πεποιθήσιν, καὶ μίαν ἐξωτερικὴν καὶ δημοσίαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἣν, ὡς ἐντολοδόχος τῆς ἐκκλησίας, ὀφείλει ὑπερασπίζεσθαι δίκην δικηγόρου, ὡς πᾶς δικηγόρος ὑπερασπίζεται τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἑαυτοῦ πελάτου, εἴτε δικαίαν εἴτε ἀδικον. Ἐν τοσοῦτῳ δὲν ἐνέμεινεν ἕως γήρατος ἵνα ἀκονίζῃ

ποιμένας καὶ διδασκάλους διὰ τὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ὡς φαίνεται ἐξαντληθεισῶν τῶν θεολογικῶν του γνώσεων, ἐπεδίωξε τὴν ἀρχιερωσύνην, (ἥτις δυστυχῶς σήμερον νομίζεται παρὰ ἀσυνειδήτων κληρικῶν ὡς ἄνετος καὶ ἀναπαυτική θέσις μετὰ δόξης καὶ τιμῶν.) Ὁ Ὀθωνιστὴς Χρηστόπουλος ἰσχύων τότε ἐν τῇ πολιτικῇ μετὰ τοῦ μακαρίτου Κουμουνδούρου ἐξεπλήρωσαν τὸν πόθον του καὶ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Σύρου. Ὁ Λαὸς τῆς Σύρου τὸν ἐδέχθη ἔξαλλος ὑπὸ χαρᾶς, εὐμοιρήσας νὰ ἀπολαύσῃ τοιοῦτον ἔγκριτον καὶ ππουδαιότατον πρόσωπον ὡς ἀρχιερέα, καὶ πρὸς χάριν του κατεσκευάσαν καὶ νέαν μητρόπολιν μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐάερον. Συχνὰ ἐδίδασκε τὸν λαὸν μᾶλλον κατηχητικῶς καὶ εὐηρέστει. Ἐν τούτοις, καιροῦ παρελθόντες, ἔρχεται πρὸς δυστυχίαν του ὁ κ. Μακράκης εἰς Σύρον. Ὁ Μακράκης εὐγλωττος ἱεροκῆρυξ, βαθὺς θεολόγος, βαθύτερος φιλόσοφος, πολιτικὸς λογικώτατος μετὰ τῶν ἄλλων ἐξήρει καὶ ἐξύμνησε τὸ θεῖον δῶρον τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας ἐν μέσῳ πολυπληθοῦς ἀκρατηρίου ἐν τῇ πλατείᾳ, ἐθαυμάζετο ἀκόμη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀπίστων μασόνων διὰ τὰ πολιτικὰ του φρονήματα, τὰ ὁποῖα παρίστανε μετὰ πλατωνικῆς εὐφραδείας καὶ καλλονῆς. Ὁ Λυκοῦργος, εἴτε τὸν ἐξετίμησεν, εἴτε ἠθέλησε νὰ κολακεύσῃ τὰ διάφορα στρώματα τῆς κοινωνίας, τὸν ἐπεριποιήθη, τὸν ἐτίμησε μεγάλως, καὶ τῷ ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ διηγήσῃ ἐπ' ἐκκλησίας. Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης εἶχε συγκρουσθῆ δεινῶς μετὰ τῶν θεολόγων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπεδείκνυεν αὐτοὺς ὡς μὴ ὄντας, ἀλλὰ φαινομένους σοφοὺς ἐκ γερμανικῶν μεταφράσεων ἐν πολλοῖς ἀντορθοδόξων. Ὁ φοβερός καὶ ῥωμαλέος κάλαμος τοῦ Μακράκη ἐστράφη ἀδυσωπῆτως καὶ καθ' ὄλου τοῦ Πανεπιστημίου, ὀνομάζον αὐτὸ πανσκοτιστήριον. Ἦσαν λοιπὸν πάντες οἱ καθηγηταὶ δυσμενέστατοι κατ' αὐτοῦ· μαθόντες δὲ ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἐν Σύρῳ ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν εὐνοϊάν του, ἐμάνησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἤθελον διὰ τοῦτο νὰ τὸν ἐκδικηθῶσι. Καὶ τοῖς ἐδόθη ἡ περίστασις. Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐναρκτήριος λόγος τοῦ Λυ-

κούργου ἐθαυμάσθη ὡς ἀριστούργημα. Ἄλλὰ Γερμανός τις θεολόγος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ συνδιαλεχθεὶς μετὰ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδῃ καὶ ἀναγνώσῃ λόγον τινα θεολογικόν, θεολόγου Ἑλλήνου. Μετὰ χαρᾶς ὁ μακαρίτης Ρουσόπουλος μετὰ τῶν ἄλλων συγκαθηγητῶν τῷ ἐνεχείρισαν τὸν ἀνωτέρω ἐναρκτήριον λόγον τοῦ Λυκούργου. Ἀναγνώσας αὐτὸν ὁ Γερμανός τὸν ἐθαύμασε καὶ τὸν θαυμασμόν του ἐξέφρασεν ἐνώπιον τῶν καθηγητῶν. Μετὰ ταῦτα ἀναχωρήσας ὁ γερμανὸς διὰ τὴν Γερμανίαν, εὔρε τὸν αὐτὸν αὐτότατον λόγον γερμανιστί, ἐκφωνηθέντα παρὰ ἐπισήμου καθηγητοῦ εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων του. Γράφει λοιπὸν ὁ θεολόγος Γερμανὸς εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις φίλους καθηγητάς ὅτι τὸν περίφημον λόγον τοῦ Ἑλλήνου θεολόγου εὔρεν ἀπαράλλακτον καὶ γερμανιστί ἐκφωνηθέντα ὑπὸ τοῦ δεινὸς καθηγητοῦ ἐν τῷ ἐκεῖ πανεπιστημίῳ ἀρχομένου τῶν παραδόσεών του καὶ λοιπὸν ἢ ὁ Ἑλλήν τὸν ἔκλεψε ἀπὸ τὸν Γερμανόν, ἢ ὁ Γερμανὸς ἀπὸ τὸν Ἑλληνα. Ἄλλ' ἡ χρονολογία ἀποδεικνύει τὸν Γερμανόν ὅτι πρῶτος αὐτὸς τὸν ἐξεφώνησε. Τοῦτο ἔχοντες εἰς χεῖρας οἱ πανεπιστημιακοὶ καθηγηταὶ καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπιτίθενται πανστρατιᾷ ἕνεκα τοῦ Μακράκη κατὰ τοῦ Λυκούργου περιφρονητικώτατα. Ἐδημοσίευσαν καὶ τὸν λόγον κατὰ στήλας ἀντικρῦ γερμανιστί καὶ ἑλληνιστί, καὶ ὑπῆρχε κατὰ λέξιν μεταφρασμένος ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Λυκούργου. Ὁ Λυκοῦργος ἐξελέχθη τότε φανερά ὡς λογοκλόπος, θελήσας νὰ δοξασθῇ διὰ ξένων ἰδρώτων, καὶ μὴ ἔχων τί νὰ εἴπῃ, φρονίμως ποιῶν, ἐπρότιμήσῃ νὰ σιωπήσῃ εἰς τὰς τόσας κατ' αὐτοῦ ὑβρεῖς καὶ χονδροειδεστάτας προπηλακίσεις. Κατόπιν εὔρον τὸν κ. Μακράκη, καὶ τὸν ἠρώτησα διὰ τί δὲν ὑπερησπίσθη τὸν φίλον του Λυκοῦργον; καὶ ὀργίλως μοὶ ἀπεκρίθη, τοιοῦτοι εἶνε ὄλοι καὶ οἱ γράφοντες κατὰ τοῦ Λυκούργου, καὶ νομίζονται σοφοὶ παρὰ τῶν ἀδαῶν, ἐνῶ εἶνε ἀπλοὶ σχεδὸν μεταφρασταὶ, καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ἄλλο συμβεβηκὸς μετὰ ταῦτα ἀπέδειξε τὸν Λυκοῦργον κενόσοφον.

Προσκληθεὶς ὑπὸ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἦλθεν ὁ Λυκοῦρ-

γος πρὸς ἐγκαινιασμόν Ἐκκλησίας εἰς Ἀγγλίαν. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Γλάστωνος καὶ τοῦ ἄλλου ἀρχιεπισκόπου Καντεβεργίας, καὶ μεγάλως ἐτιμήθη παρ' αὐτῶν. Ὡς διεφημίζετο κατόπιν ἦλθε μετ' αὐτῶν εἰς συνεννόησιν περὶ ἐνώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ὀρθοδόξου. Οἱ Ἀγγλοὶ ἐπίσκοποι εὗρισκον ὡς μέγα πρόσκομμα τὴν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, θεωροῦντες αὐτὴν αὐτόχρημα εἰδωλολατρείαν. (α)

Ἐν τούτῳ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σύρου Λυκοῦργος ἐδεβαίωσεν αὐτοὺς (τοὺς ἐγέλασε) ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι λόγοι (οἱ ὁμοιοὶ του) ἀποδυσπετῶσιν εἰς τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων, καὶ ὅτι αὐτὸς ἤρχισε νὰ βάλη εἰς πρᾶξιν

(α) Ἐνταῦθα δραττόμενοι τῆς εὐκαιρίας θεωροῦμεν ἀναγκαῖον ὑποσημειωτικῶς νὰ ἀποδείξωμεν ἐν ὀλίγοις συκοφάντας τοὺς προτεστάντας ἐκ προθέσεως καὶ ἀδικαιολογήτου ἰσχυρογνωμοσύνης. Ὁ αἰδεσιμώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας διὰ τί θεωρεῖν συκοφαντεῖτε τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων; Τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὰ μέλη δὲν λατρεύουσι τὰς εἰκόνας καθὼς ὑμεῖς φρονεῖτε, ἀλλὰ σέβονται αὐτάς καὶ ἀσπάζονται ἐλαδῶς διὰ τὸν πόθον τοῦ πρωτοτύπου, ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας, ὡς λέγει ὁ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέγας Βασίλειος, μεταβαίνει εἰς τὸ πρωτότυπον, ὅπως θέσπισε καὶ ἡ ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος· οὐ μόνον δὲ ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἔχομεν τὸν σεβασμὸν τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ τῶν ἁγίων λειψάνων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς ἀποδεικνύται σαφῶς. Ἀναγινώσκομεν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, ταῖς συγγραφαῖσιν ὑπὸ αὐτότου μάρτυρος, τοῦ ἁγίου Λουκᾶ, ὅτι οἱ τότε Χριστιανοὶ ἔφερον τοὺς ἑαυτῶν ἀσθενεῖς καὶ ἔρριπτον εἰς τὴν σκιάν τοῦ Πέτρου καὶ ἐλάμβανον τὴν θεραπείαν ποικίλων ἀσθενειῶν. Ἐρωτῶ δὲ ὑμᾶς ὡ βέλτιστοι καὶ ἰδιόσοφοι προτεστάνται, ἡ σκιὰ τοῦ Πέτρου δὲν ἦτον εἰκὼν τοῦ Πέτρου, καὶ ἡ τιμὴ καὶ εὐλάβεια πρὸς τὴν θαυματουργὴν σκιάν του δὲν ἀνεφέρετο εἰς τὸ πρωτότυπον, τὸν Πέτρον; Ἦσαν λοιπὸν εἰδωλολάτραι οἱ τότε Χριστιανοὶ, τιμῶντες τὴν σκιάν τοῦτέστι τὴν εἰκόνα τοῦ Πέτρου;— Τὰ μανδύλια τὰ ἀπὸ τοῦ χρωτὸς τοῦ ἀποστόλου Παύλου φερόμενα εἶδῶ καὶ ἐκεῖ ἐθαυματούργουν, διώκοντα τὰ δαιμόνια ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ πάσαν νόσον θεραπεύοντα, πῶς μᾶλλον αὐτὰ τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων, ὡς πλουτοῦντα τὴν θείαν χάριν καὶ τὸν ἁγιασμόν εἶνε σεβαστὰ καὶ θαυματούργικα εἰς τὸν μετὰ πίστewς καὶ ἐλαθείας προσκυνοῦντα καὶ ἀπαζόμενον αὐτά; Οἱ δὲ ἄγιοι, ὡς πανταχόθεν δημολογεῖται, δὲν εἶνε εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ; καὶ ἡ τιμὴ τῶν ἐμφύχων τούτων καὶ λογικῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν, τὸν κατοικοῦντα καὶ ἀναπαυόμενον ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ; Ἄλλ' οἱ ἅπαν εθαγγελικοὶ αἰσχύνονται ἐξ ἐγωῖσμοῦ νὰ δημολογήσῃ τὴν ἑαυτῶν πλάνην, ἡ ἀπελιθώθη εἰς αὐτοὺς ἀθεραπεύτως αὐτῆ, καὶ τοὺς κατέστησε τόσον ἀνοήτους ὥστε νὰ μὴ δῶ-

τὴν τοιαύτην διάθεσιν τῶν λογίων ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐν Σύρῳ, διατάξας τὴν μετατόπισιν εἰκόνων τινῶν. (ὦ, καὶ ἂν ἐτόλμα νὰ πράξῃ τοιοῦτόν τι ἐν Σύρῳ).

Ἴτως ἐρωτήσῃ τις πόθεν γινώσκεις ταῦτα; Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἀνέγνων ἐν τῇ «Κλειοῖ» τὰ ἐξῆς: «Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου ἐγένετο σύνοδος ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐν αὐτῇ συνεζητήθη τὸ θέμα ἂν ἦνε δυνατὴ ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ ἀπεφάνθησαν πάντες ὅτι δὲν εἶνε δυνατὴ, ἐφ' ὅσον οἱ ὀρθόδοξοι λατρεύουσι εἰκόνας», καὶ προσέθηκεν ὁ δημηγορῶν Ἐπίσκοπος «ἂν καὶ ὁ Σύρου Ἀλέξανδρος εἶπε καὶ ἐβεβαίωσεν ὑμᾶς, ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἤρχισε νὰ ὑποχαλᾷ καὶ ἐλαττώσῃ τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων ἐν Σύρῳ, διατάξας μετατό-

---

νανται νὰ ἐνοήσωσι καὶ τὴν ἀπλουστάτην ταύτην ἀλήθειαν, ἀποθεοποι-
μένην καὶ γραφικῶς καὶ ἱστορικῶς, ὅθεν καὶ ἐθελοκᾶκως διαστρέφουσι
καὶ αὐτὰς τὰς θείας Γραφὰς πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑαυτῶν πλανῶν. Ἐστὶ
ἐλεύθεροι, ὡ σοφοὶ προτεστάνται, νὰ φρονήτε καὶ ὑπερασπίσῃτε τὰ ἐ-
αυτῶν ἐθελόβηρα φρονήματα, ἀλλὰ καὶ μὴ ὑβρίζετε ἡμᾶς τοὺς Ἀνα-
τολικούς, τοὺς σεβομένους τὰς ἀγίας εἰκόνας, καθὼς παρελάβομεν ἀνω-
θεν, ὡς εἰδωλολάτρες. Ἡμεῖς ἀκριβῶς ἰστάμεθα ἐν τῷ μέσῳ, ἀποφεύγοντες
τὰς ἀκρότητας, οὔτε τὰς ἀγίας εἰκόνας λατρεύοντες, οὔτε αὐτὰς κατα-
φρονοῦντες. Ὑμεῖς, ὡ ἄγαν εὐαγγελικοὶ, οἴσατε ὅτι πλουτεῖτε ἕνα νοῦν
τὸσον ὑπερφυῖ καὶ ὑψηλόν, τὸσον μετάρσιον καὶ διαδακτικόν, ὥστε ἀνευ
θεῶν εἰκόνων τῶν προτοτύπων, ἀνέρχεσθε ἀμέσως ἐνώπιον τοῦ πρωτο-
τύπου, καὶ παρίστασθε ἐνώπιον τῆς θείας αὐτοῦ μεγαλοσύνης, προσφέρον-
τες αὐτῷ ἀμεσον τὴν λατρείαν ὡς οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ
νήπιοι ἐν Χριστῷ ἔχομεν χρεῖαν τῶν θεῶν εἰκόνων ἵνα δι' αὐτῶν μετα-
διδάσκωμεν τὴν λατρείαν ἡμῶν πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν. Ἡμεῖς στέργ-
ομεν καὶ ὑπακούομεν αὐτῷ πανευλαδῶς ἵνα ὑπ' αὐτοῦ ἀτελεῖς ὄντες,
παιδαγωγούμεθα ἐν οἰκῷ καὶ τύποις καὶ συμβόλοις ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
ἐν ἐσώπτροις, μεχρὶς τοῦ φθάσωμεν τὸ τέλειον καὶ ἀμεσον ἐν τῷ μέλλοντι
αἰῶνι, καὶ ἴδωμεν αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καθὼς ἐστι, πρόσωπον
πρὸς πρόσωπον. Μὴ λοιπὸν ὑβρίζετε τὰ νήπια τοῦ Χριστοῦ, καλοῦντες
αὐτὰ εἰδωλολάτρες, διότι ἡ ὑβρις αὐτῆ ἐνοχοποιεῖ ὑμᾶς ἐνώπιον τοῦ
θεοῦ, εἶνε ἢ πλέον ἄδικος ὑβρις ἀναφερομένη εἰς αὐτὰς τὰς θείας Γρα-
φὰς, εἰς τὴν θεῖαν παράδοσιν ἡμῶν, εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, εἰς
τοὺς θεῖους πατέρας ἡμῶν καὶ διδασκάλους, εἰς αὐτὴν τὴν μίαν, ἀγίαν,
Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἧς ἐσμὲν μέλη.
Ἡ καθαρὰ καὶ ἀνόθευτος διδασκαλία τῆς πίστεως ἤρχισεν ἐξ Ἀνατο-
λῆς, καὶ τελευταῖον διεδόθη καὶ εἰς ὑμᾶς τοὺς δυτικούς. Ἡμεῖς οἱ Ἀνα-
τολικοὶ ἐμμένομεν ἀκραδάντως εἰς αὐτὴν, ὅπως παρελάβομεν ὑπὸ τῶν
πρώτων κηρύκων, ἐνῶ ὑμεῖς πολλαχῶς διαστρέφατε αὐτήν.

πισίν τινων εικόνων ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας». Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶπε τοιαῦτα τινά, καὶ συνεννοήθη αὐτοβούλως καὶ οἰκοθεν πρὸς τοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ προτεστάντας τῆς ὑψηλῆς λεγομένης Ἐκκλησίας, τοὺς ὑψηλὰς θέσεις κατέχοντας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ ἄφθονοι τιμαὶ πρὸς τὸν Λυκοῦργον ἐκ μέρους τῶν ἐξόγων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Λυκοῦργος, ὡς φαίνεται, ἐστοχάσθη νὰ ἐνεργήσῃ κάπως συμβιβαστικῶς τὴν ἔνωσιν τῶν ἐν λόγῳ ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐστοχάσθη καὶ τοῦτο ὅτι ἡ πλάνη καὶ τὸ ψεῦδος θέλει καὶ ζητεῖ συμβιβασμὸν μετὰ τῆς ἀληθείας, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ τὴν δηλητηριάσῃ, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια οὐδαμῶς οὐδέποτε.

Ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ τὸν Λυκοῦργον καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐδόθη ἀφορμὴ ἰσχυρὰ ἐξευτελισμοῦ.

Ἐνας ἱεροψάλτης ἐν Λονδίῳ Βαλέτας καλούμενος, ἐκίνησεν ἐκεῖ δογματικὸν ζήτημα ἐκ τῶν οὐσιωδεδεσμάτων καὶ ὄζον προτεσταντισμοῦ. Ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εὑρίσκει μὴ ὀρθὸν τοῦ νὰ ἀρχίζῃ νέος παράγραφος εἰς τὸ «Καὶ εἰς μίαν ἁγίαν Ἐκκλησίαν» καὶ ἀνεγίνωσκε δημοσίως τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον ἀνευ ὑποστιγμῆς οὕτω «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον... τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν εἰς μίαν ἁγίαν Ἐκκλησίαν κτλ.» διότι εὑρίσκειν ἐν τῇ σοφίᾳ του ὅτι ἐὰν θέσωμεν τελείαν εἰς τὸ «διὰ τῶν προφητῶν» ἐννοεῖται καὶ αὐθις ἡ λέξις πιστεύω εἰς τὸ «Καὶ εἰς μίαν ἁγίαν Ἐκκλησίαν κτλ...» καὶ τότε οὕτω ἀναγινώσκοντες, περιπίπτομεν εἰς κτισματολατρείαν!!! Δὲν ἐννοεῖ ὁ ἀνόητος ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν εἶνε πίστις εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, τὸν Πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἦγνῶει ὁ πεπλανημένος ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶνε τὸ σῶμα τοῦ σαρκωθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς Παρθένου, Αὐτὸς δὲ ἡ Κεφαλὴ, ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ ἱεροῦ τούτου σώματος εἶνε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸ φωτίζον, καὶ διευθύνον αὐτὸ καὶ καθοδηγοῦν εἰς πᾶσαν δογματικὴν ἀπέθειαν, καὶ πᾶν ὅ,τι δογματίζει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐν οἴκου-

μενικῆ Συνόδῳ εἶνε ὑπαγόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καθίσταται ἀλάθηστος εἰς τὰς ἑαυτῆς ἀποφάσεις.

Ἐζητήθη ἡ γνώμη τοῦ Λυκούργου εὐρισκομένου ἀκόμη ἐν Λονδίῳ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπαντήσῃ ὀριστικόν, καὶ ὁ Βαλέτας ἐθριάμβευεν. Ἐπανελθόντος τοῦ Λυκούργου εἰς Ἀθήνας ἔγραψαν πρὸς τὴν Σύνοδον οἱ ἐν Λονδίῳ ὀρθόδοξοι τίς ἡ ὀρθότερα ἀνάγνωσις τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου. Ἡ Σύνοδος ἐρωτᾷ τὸν Λυκούργον, ἀλλ' οὗτος ὑπεκφεύγει νὰ ἀποφανθῆ ὀριστικῶς, καὶ τέλος ἐντελῶς ἀδιαφορεῖ — Καὶ διατί; — Δὲν τὸ εἰξεύρω. Ἄλλ' οὐκ ἐκλείψωσι μετὰ ἀρσιώσεως γενναῖοι στρατιῶται τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀναλαμβάνει τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βαλέτα ὁ συντάκτης «Κλειοῦς» κ. Λιβαθάς, καὶ κατατροπώνει καὶ καταισχύνει τὸν Βαλέταν ἀποδεικνύων δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ἐν τέσσαρσιν ἢ πέντε φύλλοις τί ἐστὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὅτι ἡ πίστις εἰς Αὐτὴν ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν σαρκωθέντα υἱόν, καὶ εἰς τὸ ἐπιδημήσαν τοῖς Ἀποστόλοις σωματικῶς Ἅγιον πνεῦμα. Διὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἔχομεν πάντα τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν ἀναφερόμενα. Δι' αὐτῆς ἔχομεν τὴν ὀρθοδοξίαν, τὰς θείας Γραφάς, τὰς θείας παραδόσεις. Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος συνήθως ἔλεγεν ὅτι «ἂν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν παρέδιδεν εἰς αὐτὸν μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἀλληλοδιαδόχως διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἱερῶν ποιμένων τὰς θείας Γραφάς, δὲν ἴα ἐπίστευεν αὐτάς. Μελετῶν τὰς θείας Γραφάς, καὶ φιλοσοφῶν ἐν αὐταῖς καὶ ἐρμηνεύων δύναμαι ὡς ἄνθρωπος νὰ σφάλω, ἀλλὰ δὲν εἶμαι καὶ διὰ τοῦτο αἰρετικὸς, ἐὰν ὁμως ἐξελεγχθῶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐσφαλμένος, καὶ ἐπιμείνω εἰς τὸ φρόνημά μου, τότε καὶ εἶμαι αἰρετικὸς, καὶ ἀπόβλητον μέλος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Ὁ συντάκτης τῆς Κλειοῦς εἰς τέσσαρα πέντε φύλλα συνεζήτησε τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἀπέδειξε κατὰ πάντα ἐσφαλμένον, ἢ μᾶλλον ἀνόητον, τὸν Βαλέταν. Καὶ ἀληθῶς ἦτο νὰ θαυμάζῃ τις τὴν πολυμά-

θειαν καὶ τὴν θεολογικὴν βαθύνοιαν τοῦ συντάκτου εἰς τὸ ἐν λόγῳ διεγερθὲν ζήτημα.

Μετὰ δὲ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Βαλέτα ὁ Συντάκτης ἐπιπίπτει ραγδαίως κατὰ τοῦ Λυκούργου, ἀποδεικνύει αὐτὸν ἀπαίδευτον, ἐπιπόλαιον, τέλος τὸν ἐξευτελίζει παντελῶς. Δυστυχῶς ἀπώλεσα τὰ φύλλα ταῦτα τῆς Κλεισῆς, ὅστις ἀμφιβάλλει, ἄς ζητήσῃ τὰ φύλλα ταῦτα τὰ ἐκδοθέντα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ πάντα θὰ πληροφορηθῇ. Ὁ Λυκούργος μετὰ τὰ περιστατικὰ ταῦτα ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν του, μετὰ τινὰς μῆνας ἔπεσεν εἰς δεινὴν καὶ ἀπελπιστικὴν ἀσθένειαν, καὶ τέλος ἀπέθανεν οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ὑπολήψεως (ὡς ἔμαθον κατόπιν) μεθ' ἧς τὸν ὑπεδέχθησαν κατ' ἄρχαίς ἐν Σύρῳ. Ταῦτα πάντα ἐξέθηκα παροτρυνθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀκριτομύθου καλάμου τοῦ κ. Σακκελαρίου, ὅστις ἐκ τυφλῆς ἀφοσιώσεως ἐπαινεῖ καὶ ὑψώνει τὸν Λυκούργον τόσον, ὅσον ἐξ ἀντιπαθείας καταφρονεῖ καὶ ἐξευτελίζει τὸν Μακράκη. Ἐκαστος ἀναγινώσκων τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα μετὰ ἀποδείξεων ἢ γεγονότων πραγματικῶν ἄς κρίνῃ λογικῶς καὶ ἀμερολήπτως τίς τῶν δύο, Ἀλεξάνδρου Λυκούργου καὶ Α. Μακράκη, δικαιοῦται νὰ λάβῃ τὸν βαρύτεμον τίτλον τοῦ ὄντως, καὶ οὐχὶ τοῦ φαινομένου πεπαιδευμένου.

Τῆς ἠθικῆς δὲ διαγωγῆς τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου οὐχ ἄπτομαι ποσῶς, ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν μετὰ ποίας διαθέσεως ἕκαστος ἀπέρχεται τοῦ ματαίου τούτου βίου ὁ καρδιογνώστης μόνος γινώσκει. Ἡμεῖς δὲ γινώσκουμεν, διδασκόμενοι ὑπ' Αὐτοῦ ὅτι ἡ εἰλικρινὴς μετάνοια ἐστὶ χεὶρ Κυρίου, νίπτουσα καὶ καθαρίζουσα παραγρῆμα τὸν μετανόουσαντα. Ἐν δάκρυον, (ὅπερ ἐστὶν ὁ ἰδρῶς τῆς καρδίας, τὸ αἷμα τῆς ψυχῆς, τὸ εὐῶδες μύρον, τὸ χυνόμενον νοητῶς ἐπὶ τῶν ποδῶν τοῦ φιλανθρώπου καὶ παναγάθου θεοῦ ἡμῶν Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ) ἰσοδυναμεῖ τῷ λουτρῷ τῆς Παλιγγενεσίας. Προσέτι καὶ ἕνας λυπηρὸς στοχασμὸς τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἕνας ἐπίμοχθος ἀναστεναγμὸς φθάνει ἀκου-

όμενος μέχρι τοῦ θρόνου τῆς χάριτος καὶ ἐπανάγει τὴν χάριν πρὸς ὀλίγον ὑπαναχωρήσασαν, κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον Νύσσης. Αἱ πολλαὶ καὶ παντοῖαι ἀμαρτίαι τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὁμοιάζουσιν ἀνθρακὰ καϊόμενον, ὅστις, ριπτόμενος εἰς τὸ πέλαγος, σβύνει καὶ ἀφανίζεται, οὕτω καὶ ὁ ἀνθραξ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ριπτόμενος εἰς τὸ πέλαγος τῆς θείας εὐσπλαγγνίας, σβύνει καὶ μηδενίζεται. Διὰ ταῦτα δὲν τολμῶ νὰ κρίνω, ἐπικρίνω αὐτὸν πέραν τοῦ τάφου.

Ἐκ δὲ τῶν ἀνωτέρω διηγηθέντων πορίζεται ἕκαστος ἐὰν θέλῃ καὶ προαιρήται, τὴν ἐξῆς σωτηριώδη σύνεσιν καὶ ὠφέλειαν.—Πρῶτον νὰ μὴ δίδῃ ἀπόλυτον καὶ ἀπρόσεκτον ἐμπιστοσύνην εἰς περιαδομένας καὶ ἐξογκωμένας φήμας περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ προσώπου, πρὶν βεβαιωθῆ θετικῶς ἂν ἔχωσιν ἀληθείας τὰ περὶ αὐτῶν διασαλπίζόμενα.—Δεύτερον, καὶ αὐτοὺς τοὺς μεγάλους ἀνδρας κατὰ κόσμον, τοὺς ἔχοντας πραγματικῶς μεγάλην ἐξωτερικὴν παιδείαν, μὴ νομίζῃ ἀστοχάστως κατὰ πάντα φερεγγύους πάσης θρησκευτικῆς ἀληθείας.

Ὁμολογουμένως ὁ Πλούταρχος ὑπῆρχε κάτοχος ἀμφιλαφούς παιδείας καὶ πολλὰ καλά καὶ συνετὰ ἔγραψε, ὧν ἡ περὶ λήψιν πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ σοφῶν. Καὶ ὁμοίως, καίτοι ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου αἰῶνος Μ. Χ. οὐδὲν εἶπε περὶ χριστιανισμοῦ ἐκ περιφρονήτους, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν αὐτὸν ὀθνεῖαν τινὰ φιλοσοφίαν, προελθοῦσαν οὐχὶ ἐξ Ἑλλήνων ἀλλ' ἐκ τοῦ πλέον ποταποῦ καὶ μεμισημένου ἔθνους τοῦ Ἑβραϊκοῦ, ἥτις ὁμοίως κατῆργει ριζόθεν οὐ μόνον τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν (τὴν ματαιολογίαν) ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ σὺν αὐτῇ καὶ τὸν Ἑλληνισμόν ἐν γένει. Ὅθεν ἐκ φυλετικῶν προλήψεων ἧς γίνονται θύματα καὶ νῦν πολλοὶ, ὅχι μόνον δὲν ἐγένετο χριστιανός, ἀλλὰ παραπονούμενος ὅτι ἔπαυταν τὰ μχντεῖα (καὶ δὲν ἔλεγε πόθεν) τοῦ νὰ δίδωσι συμβουλὰς εἰς Ἑλληνας, γίνεται ἱερεὺς τῶν εἰδώλων ἐν γεροντικῇ ἡλικίᾳ ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν εἰ-

δωλολατρείαν, καὶ ἐπαναφέρῃ τὰς ἀνταποκρίσεις τῶν δαιμόνων μετὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῶν μαντείων. — Ὁ Σενέκας, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ ἄριστος ἠθικολόγος, ἔσχε γνωριμίαν καὶ, ὡς λέγουσι τινες, καὶ ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καὶ ὁμοῦς ἔμεινεν ἔθνικῶς ἀκατάπειστος. Διότι δύναται τις νὰ ἦνε διδάσκαλος καὶ μάλιστα θεολόγος ἄριστος ἐν Λόγοις, καὶ ὁμοῦς καθ' ἑαυτὸν νὰ ἦνε ἄθεος. Δύναται τις νὰ ἦνε ἄριστος ἠθικολόγος ἐν λόγοις, καὶ καθ' ἑαυτὸν κακοηθέστατος, καὶ τούτους δὲν εὐδοκεῖ ὁ θεὸς νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Μεγάλοι ἄνδρες ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσιν ἐν Εὐρώπῃ πολλῆς καὶ ἀμφιλαφούς παιδείας κάτοχοι, καὶ δεινοὶ ὑπέρμαχοι μάλιστα τῶν δάσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ μεταξὺ τῶν παπιστῶν καὶ μεταξὺ τῶν διαμαρτυρουμένων, καὶ ὁμοῦς οὗτοι δὲν ἔχουσι τὸν ἀπαιτούμενον ἐκεῖνον νοῦν ὥστε νὰ διδῶσι τὴν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς πλήρη ἀλήθειαν, τὸν κατὰ πάντα ἀψευδῆ καὶ ὀρθὸν χριστιανισμόν τὸν διδασκόμενον ὑπὸ τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς, καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ γείνωσι μέλη αὐτῆς, ἀλλὰ μένουσιν ἐκτὸς αὐτῆς ἀφοσιωμένοι οἱ μὲν εἰς τὸν παπισμὸν, οἱ δὲ εἰς τὸν ἀκέφαλον προτεσταντισμὸν, τὸν διεσπαρμένον εἰς τόσας προτεσταντικὰς δοξασίας, ὅσαι κεφαλαι ἀτομικαὶ παρ' αὐτοῖς ἕνεκα τοῦ, «ἡ Γραφὴ ἐξηγουμένη ἀτομικῶς» ὁ μέγας Λεϊβνίτιος συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Βοσουέτου περὶ τῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων τοῦ παπισμοῦ καὶ Διαμαρτυρουμένων τελευταῖον ἀπεφάνθη ὅτι ἂν ἤμην παπιστῆς, δὲν θὰ ἐγενόμην διαμαρτυρόμενος, ἐπειδὴ τῶρα εἶμαι διαμαρτυρόμενος, δὲν γίνομαι παπιστῆς!! Ἰδοὺ κρίσις τοῦ σοφωτάτου τῆς Εὐρώπης ἀνδρός!!!

Αἱ θεαὶ Γραφαὶ ἐγράφησαν καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπομένως ἀπαιτεῖται καὶ θεὸς φωτισμὸς νὰ ἐνοηθῶσιν ὀρθῶς, ἀπαιτεῖται θεία χάρις φωτίζουσα καὶ συνεργουσα εἰς τὴν ὀρθὴν κατάληψιν αὐτῶν. Ἐν δὲ τοῖς ἀνωτέρω ἀνδράσιν ὑπάρχει τι, ὡς φαίνεται, ἐγωιστικὸν, ἀτομικὸν ἢ ἔθνικόν, ὅπερ κωλύει τὴν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν

ἐμφιλοχώρησιν τῆς φωτιζούσης θείας χάριτος. Ὁ θεὸς ζητεῖ εὐγνώμονα καὶ καθαρὰν καρδίαν, καὶ εἰλικρινῶς ποθοῦσαν τὴν ἀλήθειαν, ἀπαιτεῖ νοῦν τραπεινόφρονα ἐν πᾶσιν ἵνα χορηγήσῃ τὴν θείαν του χάριν, καὶ φωτίσῃ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς πῶσαν σωτηριώδη ἀλήθειαν.

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

Ἐν τῇ ἀρμοδίᾳ θέσει τῆς συνεχείας παρελείφθησαν τὰ ἐξῆς οὐσιώδη, ἅπερ σημειοῦμεν ὧδε·

α) Ὅτι τὸ ἀλλοπρόσαλλον τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου μένει ἐστηλογραφημένον ἐν μιᾷ σωζομένῃ ἐπιστολῇ ἐπισημοτάτου ἀνδρὸς τοῦ κ. Δελίγγερ, ἐν ἣ οὗτος παραπονεῖται κατὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου ὅτι ἄλλα εἶπεν ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τῶν παλαιοκαθολικῶν, καὶ ἄλλα ἐν Ἀθήναις· β) ὅτι ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης καὶ ὁ Θεόδωρος Μανουῖσος, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῇ διατριβῇ, ἀποθνήσκοντες ἀφήκαν ἔγγραφον παραγγελίαν, ὡς διεφημίσθη τότε, τοῦ νὰ καῶσι μετὰ θάνατον ὅλα τῶν τὰ χειρόγραφα. Ἡ καταστροφή τῶν χειρογράφων μχρτυρεῖ ἀριδῆλως δυοῖν ἥτερον, ἢ ὅτι περιείχον ἀντιγραφὰς, ἢ ἀσεθείας. Ἐὰν τὸ δεύτερον, εἴθε ὁ Κύριος ἀποδεχθεῖ τούτο ὡς τεκμήριον μετανοίας, ὡς θυσίαν ἐξιλεωτικὴν, καὶ ἐν τῇ ἀπέιρῳ αὐτοῦ εὐσπλαχνίᾳ δυσωπηθεῖς, ἐλεήσῃ αὐτούς. Ἀμήν

